

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Chudoba v současné české společnosti z pohledu studentů vybraných
středních škol**

**Poverty in contemporary Czech society from the perspective of students
in selected secondary schools**

Bc. Tamara Müllerová

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Hanušová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Navazující magisterské studium: Učitelství
všeobecně vzdělávacích předmětů pro
základní školy a středí školy informační a
komunikační technologie - pedagogika

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Chudoba v současné české společnosti z pohledu studentů vybraných středních škol*“ vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 1. dubna 2015

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Jaroslavě Hanušové, Ph.D. za vedení a pomoc při zpracování mé diplomové práce. Poděkování patří také mojí mamince, která mě celou dobu podporovala a vždy mi věřila.

ABSTRAKT:

Diplomová práce se bude týkat problematiky chudoby v současné české společnosti. Zaměří se na to, jakým způsobem vnímají chudobu žáci vybraných pražských a mimopražských středních škol s ekonomickým zaměřením. Teoretická část se bude věnovat základním definicím a typům chudoby, příčinám vzniku chudoby, důsledkům a ukazatelům, které jsou mezinárodně srovnatelné. Zaměří se na Českou republiku a její aktuální situaci. Rozebere základní ukazatele, které určují v České republice chudobu a jaké jsou pro ně stanovené částky. Způsoby, jak Česká republika řeší pomoc rodinám a jednotlivcům, kteří jsou ohroženi chudobou. Teoretická část se bude týkat také neziskových organizací a jejich pomoci lidem v těžkých životních situacích, mezinárodních organizací a dokumentů, které se týkají chudoby, v rámci Evropské unie i celosvětově. Praktická část bude zaměřena na žáky vybraných středních škol s výukou ekonomiky (jedna státní, a jedna soukromá se sídlem v Praze, a jedna mimopražská se sídlem v jižních Čechách), u kterých je předpoklad, že mají znalosti z finanční gramotnosti a jsou schopni posoudit ekonomickou situaci rodiny. Cílem bude zjistit postoj žáků k uvedené problematice a výstupem bude pochopení situace ze strany žáků, možná praktická a teoretická doporučení.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Chudoba, rodina, životní minimum, zadluženost, sociální vyloučení, sociální dávky

ABSTRACT:

The final thesis will tackle the issue of poverty inside the current czech society and how it is perceived by the students of several chosen high schools with an economic focus. The theoretical part of the thesis will describe the basic definitions and types of poverty, its causes, consequences and other indicators which are internationally comparable. It will focus on the Czech Republic and its current situation. Analyze the basic indicators that show how to describe poverty in the Czech Republic and what are the amounts set. How it defines help programmes for families and individuals paralyzed by poverty. The theoretical part will concern also non-profit organizations and their help in difficult life situations, international organizations and documents about poverty including the EU aswell as the international sphere. The practical part of the thesis will focus on students from economic schools (one is public, one is private; one in Prague one based in South Bohemia) where one can assume students have basic knowledge about financials and are able to evaluate the economical situation of the family. The aim of the thesis will be to determine the attitude of the students towards the points stated above and the output will be a understanding of the situation from the students' perspective, thei possible recommendations eventually their influence.

KEYWORDS:

Poverty, family, living wages, indebtedness, social exclusion, social benefits

Obsah

1	Úvod	10
2	Chudoba.....	12
2.1	Příčiny vzniku chudoby	13
2.2	Typy chudoby	13
2.2.1	Absolutní a relativní chudoba.....	14
2.2.2	Objektivní a subjektivní chudoba.....	14
2.2.3	Přímá a nepřímá chudoba	14
2.2.4	Preskriptivní a konsensuální chudoba	15
2.3	Důsledky chudoby	15
2.4	Mezinárodně srovnatelné indikátory chudoby	16
2.4.1	Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením	16
2.4.2	Míra pracovní intenzity	16
2.4.3	Míra ohrožení příjmovou chudobou.....	16
2.4.4	Materiální deprivace.....	17
2.5	Česká republika a chudoba	17
2.6	Stanovení hranice chudoby v ČR	18
2.6.1	Hmotná nouze.....	18
2.6.2	Existenční a životní minimum.....	19
2.6.3	Minimální mzda	19
2.7	Řešení následků chudoby	19
2.7.1	Zálohované výživné	23
2.7.2	Zneužívání dávek	24
2.8	Neziskové organizace a pomoc	26
2.8.1	Projekt Obědy dětem	26
2.8.2	Potravinová pomoc a potravinové banky	28

2.8.3 Sociální šatník	29
2.9 Česká republika a mezinárodně srovnatelné indikátory chudoby	29
2.9.1 Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením	29
2.9.2 Míra pracovní intenzity	29
2.9.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou	30
2.9.4 Míra materiální deprivace	30
2.10 Strategie sociálního začleňování 2014-2020	30
2.11 Mezinárodní organizace a dokumenty vztahující se k chudobě	31
2.11.1 Evropská unie	31
2.11.2 Evropa 2020	32
2.11.3 Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)	33
2.11.4 Světová banka	34
2.12 Dětská chudoba	35
2.12.1 Příčiny dětské chudoby ve vyspělých státech	35
2.12.2 Ukazatelé dětské chudoby	36
2.12.3 Prevence a zmírnění dětské chudoby	37
3 Kvantitativní výzkum	40
3.1 Cíle a předpoklady	40
3.2 Metodologie	40
3.2.1 Dotazníkové šetření	40
3.2.2 Popis a technika výběru cílové skupiny	41
3.3 Výsledky empirické části	41
3.3.1 Výsledky dotazníkového šetření	42
3.4 Diskuze a komparace výsledků	66
3.5 Závěr praktické části diplomové práce	70
3.5.1 Praktická doporučení	72

4	Závěr	75
5	Literatura	77
6	Seznam příloh	80

"Existují chudé společnosti, které se musí spokojit s tak málem; ale existuje bohatá společnost, která by si řekla: Stop! Máme již dost? Žádná taková není."

(E. F. Schumacher, Small is Beautiful)

1 Úvod

Chudoba je velmi závažný problém pro moderní tržní společnost, protože trh s sebou přináší vždy nerovnost. Na druhou stranu každá moderní demokratická společnost si je vědoma toho, že z řady důvodů si nemůžeme být nikdy všichni rovni a snaží se různými způsoby tuto nerovnost snižovat. Pro každý stát představují budoucnost především děti a ty nejsou schopny za sebe do určitého věku přijmout plnou odpovědnost a je úkolem státu a společnosti, aby vytvořil rovné podmínky.

Podnětem k napsání této diplomové práce byl článek otištěný v Mladé Frontě Dnes na začátku roku 2014, který pojednával o případu z jedné základní školy v Děčíně, kde paní učitelka zjistila, že jedna žákyně v její třídě nesvačí ani neobědvá, protože na to její matka nemá peníze. Uspořádala proto pro ni mezi rodiči svých žáků sbírku a z ní zaplatila dívce obědy. Vlna solidarity přeskočila i na další školy, protože takových případů se ukázalo více a začaly se organizovat sbírky pro některé žáky v podobné situaci. V dnešní době, ve společnosti, ve které žijeme, si většina lidí neumí vůbec představit, co to je být chudý a chudobu spojuje především s rozvojovými zeměmi, anebo s určitými skupinami osob. Řada z nás také sdílí jeden velký omyl a to, že nezaměstnaní, chudí a bezdomovci si své postavení způsobili sami. Cílem této práce je ukázat, že tomu tak není a poukázat na příčiny chudoby, která v České republice nejvíce ohrožuje důchodce, matky samoživitelky a děti.

Česká republika podle měření Eurostatu je bídou ohrožena nejméně. V celkovém srovnávání skončila na čtvrtém místě za takovými vyspělými zeměmi, jako jsou: Island, Norsko a Nizozemsko. Přesto však u nás vznikl dokument Strategie sociálního začleňování 2014–2020, jako dokument, který se vztahuje k boji se sociálním vyloučením a hledá určitou strategii k potlačení chudoby v České republice.¹ Jakým způsobem toho chce náš stát dosáhnout je obsahem další části práce. V práci jsou rozebírané kategorie příjmová

¹ Eurostat - Data explorer. Home - Eurostat [online]. 2015

chudoba, rizika chudoby, struktura chudé populace, a také i sociální dávky a jejich efektivnost. Je třeba si uvědomit, že výsledky navrhovaných opatření nebudou záviset pouze na jednotlivých ministerstvech nebo úřadech, které jsou pověřeny plněním dílčích úkolů, ale na celkové hospodářské situaci v České republice a ve světě, na demografickém vývoji a také na situaci na trhu práce.

Cílem mé práce je zjistit, jaký je postoj žáků posledních čtvrtých ročníků vybraných středních pražských státní, soukromých škol a škol mimopražských s ekonomickým zaměřením k chudobě v současné české společnosti. Zda tito žáci sledující situaci v České republice i její postavení ve srovnání s ostatními státy Evropské unie. Jaký je jejich názor na chudobu, jak ji vnímají, jak by sami posuzovali chudobu a zda si jí uvědomují. Dílčím cílem práce bylo zjistit, jak vnímají sociální politiku státu, a jestli jsou schopni navrhnout nějaké možnosti řešení.

TEORETICKÁ ČÁST

2 Chudoba

Slovník antropologie občanské společnosti definuje pojem chudoba takto: „situace, v níž jedinec nebo sociální skupina nemůže z vlastních prostředků uspokojovat nejnutnější životní potřeby, a proto potřebuje ekonomickou pomoc jiných. Obvykle se jedná o situaci, v níž příjem nestačí ke krytí existenčního minima. Existenční minimum i chudoba jsou relativní a vztahují se vždy k příslušným socioekonomickým poměrům určité společnosti. Subjektivně se chudoba projevuje jako pocit nedostatku prostředků k uspokojování potřeb.“² Z definice vyplývá, že chudoba je vždy spojena s podmínkami a situací v dané společnosti. To, co v jedné zemi může člověk považovat za chudobu, v jiné může znamenat bohatství. Problematika není zaměřená pouze na porovnání mezi dvěma a více společnostmi, lze ji také porovnávat geograficky nebo v čase. Chudoba v době minulého století je velmi odlišná od té dnešní. Pro dnešní dobu je zajímavý takový přístup, který rozlišuje chudé ve společnosti a chudou společnost. To znamená, že do chudoby lze zahrnout nejen jednotlivce, ale také celé společnosti, státy, případně i kontinenty (například Afrika je považována za chudý kontinent, přitom oplývá nerostnými surovinami, je tam velký nevyužitý lidský potenciál). Světová banka definuje chudobu jako "neschopnost dosáhnout minimálních životních standardů".³

Chudoba bývá někdy spojována s nerovností. Petr Mareš ve své knize Sociologie nerovnosti a chudoby uvádí, že "chudobu lze chápat jako výraz extrémní nerovnosti, respektive jako distanci určité části populace nejen od bohatých, ale i od celého zbytku populace".⁴ Nerovnost se řadí mezi jeden z aspektů sociální stratifikace. Mezi základní typy nerovnosti se řadí nerovnost bohatství (příjmy a majetek), moci, privilegia a status (prestiž). Zároveň se nerovnost vztahuje nejen k získávání zdrojů, ale také k nerovnosti

² DOHNALOVÁ, Marie a Jaroslav MALINA. *Slovník: Antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006, s. 270.

³ LINDNER, Tomáš a Michal STRNAD. Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. *Mezinárodní vztahy*. 2006, č. 2., s. 121

⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 39

životního stylu a životních šancí. Nerovnost se objevuje v sociálních kategoriích, skupinách nebo třídách.⁵

S chudobou je spojována i situace vyloučení, která může postihnout jednak člověka samotného, ale i celou skupinu, společnost. Petr Mareš ve svém článku Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení píše, že principem vyloučení u jednotlivce nebo skupin je, že se "nepodílejí stejnou měrou jako ostatní na (hmotných i nehmotných) zdrojích společnosti a na jejich distribuci či redistribuci což - a to je podstatné - vede k jejich chudobě a sociální či kulturní izolaci."⁶ Vyloučení je stav, který zbavuje práv a povinností, která platí v dané společnosti nebo státu. Existuje ekonomické vyloučení, sociální, politické ale také kulturní. Chudoba ve spojení s vyloučením ze společnosti, může být také i dobrovolná. Každopádně platí, že "ne všichni chudí musí být vyloučenými, ale ani všichni vyloučení nemusí být chudými."^{7, 8}

2.1 Příčiny vzniku chudoby

Chudoba se spojuje nejvíce s rozvojovými zeměmi, kde hlavní příčinou je nedostatek základních potřeb, jako jsou potraviny, pitná voda, oblečení, přístup ke zdravotním zařízením a ke vzdělání. U chudoby lze ale rozlišit několik různých důvodů vzniku a příčin, které k ní vedou. Základní rozdělení příčin chudoby:

- a) přírodní jevy (například katastrofy, neúroda),
- b) sociální jevy (například války, vykořisťování, revoluce),
- c) osobní osudy (například nemoc, smrt živitele, stáří),
- d) vlastní přičinění (například nehospodárnost, riskování, lenost),
- e) kombinace uvedených věcí.⁹

2.2 Typy chudoby

Existuje několik různých konceptů chudoby. Patří mezi ně chudoba absolutní a relativní, objektivní a subjektivní, existuje také přímá, nepřímá nebo preskriptivní a konsensuální.

⁵ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s.

⁶ MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. 2000, č. 3, s. 287.

⁷ MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. 2000, č. 3, s. 289.

⁸ MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. 2000, č. 3

⁹ DOHNALOVÁ, Marie a Jaroslav MALINA. *Slovník: Antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006, 778 s. ISBN 80-7204-349-8.

2.2.1 Absolutní a relativní chudoba

Relativní chudoba je charakteristická pro země, ve které jsou sice uspokojovány základní potřeby, ale i přesto je část populace vyloučena ze společnosti. Děje se to z toho důvodu, že v každé společenské vrstvě se objeví chudoba. Takovou chudobu pociťují především lidé, kteří mají pocit, že mají méně než ostatní a poměřují svou situaci s těmi úspěšnějšími. Relativní chudoba je spojována s příjmovou nerovností. V případě relativní chudoby lidé poměřují hlavně kvalitu bydlení, typ oblečení, složení stravy a týká se například zemí Evropské unie.¹⁰

Absolutní chudobou je myšlena taková fáze, kdy si člověk není schopen zajistit základní lidské potřeby. Organizace spojených národů (OSN) vymezila absolutní chudobu jako deprivaci v základních lidských potřebách. Mezi tyto potřeby patří především jídlo, pitná voda, bydlení, zdraví a základní hygienické potřeby, vzdělání a přístup k informacím. Žít v absolutní chudobě znamená být v přímém ohrožení života. Absolutní chudoba je nejvíce uváděna ve spojení s rozvojovými zeměmi.¹¹

2.2.2 Objektivní a subjektivní chudoba

Stanovení objektivní chudoby je založeno na tom, že chudoba je vymezena nezávisle na názoru těch, kteří chudí jsou nebo jsou za ně považováni. Jde o schopnost člověka spokojovat základní životní potřeby a stanovení hranic, co je chudoba, státem většinou podle životního minima.¹²

Pro subjektivní koncept je naopak důležitý vlastní prožitek a zkušenost, důležité jsou názory a pocity osob, kterých se chudoba přímo dotýká. Jedná se o subjektivní pocit člověka, že je chudý, ale nemusí to být vždy pravda.¹³

2.2.3 Přímá a nepřímá chudoba

V knize Sociologie nerovnosti a chudoby jsou přímé koncepty chudoby definovány takto: „Přímé koncepty jsou, dle Halleröda (1995a), založeny na měření chudoby až po transformaci příjmů do spotřeby. Samotné příjmy jsou v tomto případě považovány pro

¹⁰ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 110.

¹¹ ŠUSTOVÁ, Šárka. Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby. *Statistika&My*. 2012, č. 20, s. 20-21.

¹² MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s.

¹³ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s.

měření chudoby za nedostačující, neboť se do nich nepromítají různorodé okolnosti doprovázející jejich transformaci do spotřeby.“¹⁴

U nepřímých konceptů jde hlavně o hodnocení disponibilního příjmu jedinců nebo domácností. „Podle Halleröda (1995) jsou nepřímé míry založeny na měření příjmů před spotřebou. Jde tedy o nominální příjmy, do kterých se nepromítá korekce jejich kupní síly, ani struktury výdajů.“¹⁵

2.2.4 Preskriptivní a konsensuální chudoba

Pokud se mluví o preskriptivní definici chudoby, myslí se tím určování hranic nebo rozsahu experty. Podle nezbytných životních položek, vymezených sociálních dávek, stanovení hranic životního minima a kritérií pro získání sociální podpory.¹⁶

Naopak konsensuální definici určuje veřejné mínění. Jedná se o odraz názoru společnosti na to, koho považovat za chudého a koho ne a co jsou nezbytnosti života.¹⁷

2.3 Důsledky chudoby

Důsledkem chudoby jsou dva stavy a to izolace a stav nouze.

Izolace je považována za nejnebezpečnější faktor chudoby, protože rozděluje společnosti a jednotlivé části staví proti sobě. Izolace nebo také vyloučení je definována jako nemožnost účasti na způsobu života, který je přijatelný v dané společnosti v důsledku nedostatku prostředků.¹⁸

Člověk, který se nachází ve stavu nouze, není schopen zabezpečit své základní životní ani sociální potřeby. Stav nouze se dělí na hmotnou nouzi a sociální nouzi. V hmotné nouzi se ocitají lidé, kteří nemají dostatečný příjem a nejsou schopni zabezpečit své životní potřeby. Sociální nouze je stav, kdy člověk není schopen zajistit péči, práva a zájmy. Tito lidé mají právo na pomoc, která by zajistila jejich základní sociální potřeby, mezi které patří nejen základní potřeby, potřeby jistoty a bezpečí, ochrany, ale také souhrn všeobecných lidských

¹⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s 115.

¹⁵ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s 115.

¹⁶ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s.

¹⁷ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s.

¹⁸ Tomeš, Igor. *O chudobě jako o sociální události*. In *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: socioklub, 1996, 126–130.

potřeb, práv a zájmů (například sociálněprávní ochrana, výkon rodičovských práv a plnění povinnosti, ochrana dětí a mládeže před negativními vlivy).¹⁹

2.4 Mezinárodně srovnatelné indikátory chudoby

Mezi mezinárodně srovnatelné indikátory chudoby, které slouží k hodnocení chudoby v zemích Evropské unie, patří míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením, míra ohrožení příjmovou chudobou, míra materiální deprivace, míra pracovní intenzity.

2.4.1 Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením

Pro hodnocení sociálního vyloučení je používán v zemích Evropské unie souhrnný jednotný indikátor, který se nazývá Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením. Tento indikátor vyjadřuje míru podílu osob, které jsou ohroženy příjmovou chudobou, silnou materiální deprivací nebo žijí v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou z celkové populace.²⁰

2.4.2 Míra pracovní intenzity

Míra pracovní intenzity vyjadřuje podíl osob ve věku do 60 let v domácnostech, kde osoby v produktivním věku (tzn. 18-59 let) odpracovali v průběhu minulého roku méně než 20 % pracovní doby.²¹

2.4.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou

Míra ohrožení příjmovou chudobou slouží pro hodnocení příjmové chudoby. Indikátor je stanoven podílem osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než obvykle stanovená hranice na úrovni 60 % mediánu vyrovnaného disponibilního příjmu na spotřební jednotku.²²

¹⁹ Tomeš, Igor. *O chudobě jako o sociální události*. In *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: socioklub, 1996, 126–130.

²⁰ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014, 78 s.

²¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014, 78 s.

²² MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014, 78 s.

Na příjmovou chudobu působí hlavně nezaměstnanost, ekonomická neaktivita, nízká úroveň vzdělání v domácnosti, neúplnost rodiny a vyšší počet nezaopatřených dětí v domácnosti, více jsou ohroženy ženy než muži.²³

2.4.4 Materiální deprivace

Míra materiální deprivace je indikátor, který vyjadřuje podíl osob žijících v domácnostech, které mají nedostatek nebo neuspokojivou situaci nejméně u čtyř nebo více položek z devíti vybraných.²⁴

Výčet devíti položek:

- a) krytí nečekaných výdajů,
- b) jeden týden dovolené ročně mimo domov,
- c) předcházení vzniku dluhů,
- d) jídlo s masem nebo rybou každý druhý den,
- e) přiměřené vytápění bytu nebo domu,
- f) pračka,
- g) barevná televize,
- h) telefon,
- ch) osobní automobil.²⁵

2.5 Česká republika a chudoba

V České republice se nejvíce objevuje chudoba, která je spojena s životním cyklem, rodinným životem, velikostí rodiny a v posledních letech se k tomu přidává chudoba, která je způsobená špatným postavením na trhu práce. Podle Českého statistického úřadu a jeho výsledků za rok 2011 jsou nejvíce ohroženou skupinou lidí hlavně nezaměstnaní, nepracující senioři, ženy, osoby žijící v neúplných rodinách se závislými dětmi, členové

²³ HORA, Ondřej, Pavel KOFROŇ a Tomáš SIROVÁTKA. *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice s důrazem na situaci dětí podle výsledků šetření SILC*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2008

²⁴ V Česku žije nejméně lidí ohrožených chudobou. In: *MPSV.CZ* [online]. 2012

²⁵ V Česku žije nejméně lidí ohrožených chudobou. In: *MPSV.CZ* [online]. 2012

rodin se třemi a více dětmi. V roce 2011 se počet chudých v České republice vyšplhal až na 1 milion lidí.^{26, 27}

Vedle jednotlivců a skupin lidí ohrožených chudobou, existují také lokality, regiony, kterým hrozí vyloučení, ať už z důvodů chudoby nebo způsobené jiným faktorem. Sociální vyloučení lokalit, jinak také odloučení v prostoru, může být způsobeno dobrovolně, vynuceno větší částí společnosti nebo neosobními strukturálními faktory. Příčinou je úroveň škol a jejich dostupnost, na to navazuje profesní zařazení, postavení na trhu práce a nezaměstnanost. "Objevují se zde symptomy extrémní chudoby, jako anomie, závislost na sociálních podporách jakožto na jediném zdroji příjmů, vysoký stupeň nesezdaného soužití, těhotenství nezletilých a osamělých matek, rozvodů, delikvence, nízká úroveň aspirací, kriminalita, šíření drog, násilí, destabilizace rodiny a další."^{28, 29}

2.6 Stanovení hranice chudoby v ČR

Většina lidí chápe hranici chudoby, jako nemožnost se dostatečně najíst a nemít střechu nad hlavou, v rozvinutých státech chudoba představuje nemožnost nebo neschopnost žít na úrovni, která je běžná pro společnost nebo stát. Kromě mezinárodně srovnatelných indikátorů chudoby, které slouží k obecnému posouzení, existují další možnosti vymezení hranic chudoby uvnitř státu nebo společnosti. Oficiální hranice chudoby v České republice je stanovena podle částek hmotné nouze, životního minima, existenčního minima a minimální mzdy.

2.6.1 Hmotná nouze

Česká republika poskytuje lidem, kteří se ocitli v tíživé situaci a nejsou schopni ji sami řešit, pomoc v hmotné nouzi a to podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a vyhlášky č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Pomoc je poskytována všem lidem s nedostatečnými příjmy tak, aby motivovala ke snaze získat vlastní prostředky a uspokojit základní životní potřeby. Výše nároku na dávku v hmotné nouzi je stanovena zákonem o životním a existenčním minimu a zákonem o pomoci v hmotné nouzi. Zákon o pomoci v hmotné nouzi stanovuje tři typy dávek. Patří

²⁶ TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, 440 s.

²⁷ ŠUSTOVÁ, Šárka. Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby. *Statistika&My*. 2012, č. 20, s. 20-21.

²⁸ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006, s. 11.

²⁹ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006

sem příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc. O přiznání rozhoduje a následně je i vyplácí úřady práce v jednotlivých krajích.³⁰

2.6.2 Existenční a životní minimum

V České republice je existenční minimum definováno zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu jako minimální hranice peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Nařízením vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima, je částka existenčního minima stanovena na 2.200,- Kč na jednotlivce. Životní minimum je zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, definováno jako minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Nařízením vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima, je částka životního minima stanovena na 3.410,- Kč na jednotlivce.^{31, 32}

2.6.3 Minimální mzda

Podle nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů, je minimální mzda „nejnižší přípustná výše odměny za práci v pracovněprávním vztahu“. Nařízení vlády stanovila základní sazbu minimální mzdy, která se od 1. ledna 2015 zvýšila, na 9.200,- Kč za měsíc nebo 55,- Kč za hodinu, pro osoby v invalidním důchodu je to 8.000,- Kč za měsíc anebo 48,10,- Kč za hodinu. Nárok na minimální mzdu vzniká všem osobám, které jsou v pracovním nebo právním poměru.^{33, 34}

2.7 Řešení následků chudoby

Boj státu proti chudobě je dlouhodobý proces, který souvisí především se sociální politikou státu. Důležitá je vzdělávací politika, Česká republika podporuje různými projekty osvětu,

³⁰ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

³¹ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

³² Nařízení vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima

³³ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

³⁴ Předpis č. 204/2014 Sb. - Nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů

prevenci a poradenství, zasahuje do výchovy a vzdělávání dětí. Prostřednictvím finanční gramotnosti a občanské gramotnosti chce dát dětem dostatečné znalosti a dovednosti k tomu, aby byly schopné se v dospělosti o sebe postarat. Zlepšení přístupu k sociálním službám těm, co to potřebují, je jedna z dalších možností, jak zmírnit následky chudoby. Česká republika poskytuje kromě toho i peněžní pomoc ve formě sociálních dávek. Dávky státní sociální podpory se dělí na dávky závislé na příjmech, dávky nezávislé na příjmech a dávky v hmotné nouzi. Cílem celého systému pomoci v České republice je zamezit vzniku chudoby, a pokud již nastala, zmírnit její dopady.

Mezi dávky, jejichž výše se vyměřuje podle příjmu, patří přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, sociální příplatek a porodné. Přídavek na dítě je "základní, dlouhodobou dávkou, poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady, spojené s výchovnou a výživou nezaopatřených dětí."³⁵ Tento přídavek náleží nezaopatřenému dítěti, jehož rodina disponuje příjmem (počítá se příjem za předchozí kalendářní rok), který je nižší než 2,4 násobek částky životního minima rodiny. Výše přídavku na dítě je dána věkem dítěte a je vyplácena ve třech kategoriích od 6 let do 26 let.³⁶

Rodina nebo jednotlivec, kteří mají nízké příjmy a tyto příjmy jim nestačí na pokrytí všech nákladů spojených s bydlením, mají možnost si zažádat o příspěvek na bydlení. Výše příspěvku na bydlení je stanovena rozdílem mezi náklady na bydlení (nájemné, energie, odpady, vytápění, vodné a stočné) a násobkem rozhodného příjmu a koeficientu 0,30 (v Praze 0,35). Tento příspěvek se odvíjí také od počtu osob v rodině, které žijí v jedné domácnosti.³⁷

Sociální příplatek je další typ dávek, který má pomáhat vyrovnat všechny náklady, na které rodině finanční prostředky nestačí. Tento příplatek se vztahuje na nezaopatřené dítě, dlouhodobě nemocné nebo zdravotně postižené, popřípadě dlouhodobě nemocného nebo zdravotně postiženého rodiče. Výše příplatku se vypočítává podle příjmu rodiny, podle věku dítěte od 6 do 26 let a podle stupně postižení, které se dělí na dlouhodobě nemocné, dlouhodobě zdravotně postižené a dlouhodobě těžce zdravotně postižené.³⁸

³⁵ Přídavek na dítě. *Integrovaný portál MPSV* [online]

³⁶ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Poslední finanční podporou, kterou stát vyplácí a která je závislá na příjmech, je porodné. V případě vyplacení této dávky došlo od 1. 1. 2015 ke změnám. Dosud se jednalo o jednorázovou částku, která sloužila na pokrytí nákladů souvisejících s narozením prvního dítěte. V novém znění se jedná o dávku, která má pokrýt náklady související s péčí o první nebo druhé narozené dítě. Změnila se i hranice příjmů rodiny, původně to byl 2,4 násobek životního minima, nově jde o 2,7 násobek životního minima rodiny. Částku porodného může rodina získat pouze dvakrát a výše je stanovena, na první dítě, 13.000,- Kč a na druhé dítě 10.000,- Kč. Porodné náleží i rodině, která má dítě převzaté do trvalé péče.³⁹

Existují dávky, které nejsou závislé na příjmu. Mezi tyto dávky patří rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče nebo pohřebné. Rodičovský příspěvek je vyplácen rodiči, který se stará o dítě. Platí, že tato péče se týká nejmladšího dítěte a musí být osobní a celodenní. Jedná se o částku 220.000,- Kč, která je vyplácena měsíčně, nesmí překročit 11.500,- Kč a vyplácí se do 4 let věku dítěte. V tomto případě zde není zohledněn příjem rodiny a jednou z podmínek je hlášené trvalé bydliště na území České republiky, jak pro oprávněnou osobu, tak pro dítě.⁴⁰

Další položkou, která spadá pod příjmy nezávislé na příjmu, jsou dávky pěstounské péče. Podle právní úpravy, platné od 1. 1. 2013, náleží osobě v evidenci, která může vykonávat pěstounskou péči, nebo osobě pečující odměna. Výše odměny se odvíjí od počtu dětí v pěstounské péči a podle stupně závislosti. K pěstounské péči patří také příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče.⁴¹

Posledním typem dávek nezávislých na příjmu je pohřebné. Nezávisle na příjmu rodiny, je vyplácena jednorázová částka, která činí 5.000,- Kč. Má sloužit k pokrytí nákladů, které jsou spojeny s vypravením pohřbu nezaopatřeného dítěte nebo osoby, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte.⁴²

Poslední kategorií finanční podpory jsou dávky v hmotné nouzi. Dělí se na příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Platí, že tato pomoc by měla

³⁹ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁴¹ Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁴² Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

být dočasná. První poskytovanou finanční pomocí je příspěvek na živobytí. Tato dávka má vyřešit nedostatečný příjem rodiny nebo jednotlivce. Částka příspěvku na živobytí se stanoví na základě existenčního a životního minima, roli hraje také snaha a možnosti osob, které si o tento příspěvek zažádají. Nárok na tento příspěvek vzniká v případě, že po odečtení nákladů na bydlení, nedosahuje příjem žadatele částky živobytí.⁴³

Doplatek na bydlení je spojen s příjmy rodiny nebo jednotlivce a s příspěvkem na bydlení. Principem doplatku na bydlení je úhrada nákladů (nájem, energie, vodné a stočné, a podobně) v takové výši, aby žadateli zůstala částka na živobytí. Podmínkou je vznik nároku na příspěvek na živobytí. Výše doplatku na bydlení se stanoví rozdílem nákladů na bydlení a příjmem osoby, která o doplatek žádá.⁴⁴

Mimořádná okamžitá pomoc je dána zákonem o pomoci v hmotné nouzi, který rovněž definuje situace, ve kterých lze tuto dávku poskytnout. Mezi takové situace patří ohrožení zdraví z důvodů nedostatku finančních prostředků (poskytnutou částkou se dorovná existenční minimum), nebo důvodem může být mimořádná událost, kterou nelze překonat vlastními silami (výše částky je stanovena na 15násobek životního minima). Částkou mimořádné okamžité pomoci může člověk uhradit jednorázový výdaj, náklady na pořízení nebo opravu nebo náklady spojené se vzděláváním nezaopatřených dětí.⁴⁵

Pokud se rodině nedostává finančních prostředků, může se obrátit na úřad práce v místě svého trvalého bydliště a požádat o dávky státní sociální podpory nebo dávky ze systému hmotné nouze nebo o mimořádnou okamžitou pomoc. Zaměstnanci úřadů jsou povinni takovému člověku poskytnout veškeré informace, ale rozhodnutí o přiznání dávky není okamžité. Žadatel musí předložit potřebné doklady. Pokud je žádáno o vyplacení dávek ze systému hmotné nouze nebo o mimořádnou okamžitou pomoc, musí se počítat s tím, že bude provedeno takzvané sociální šetření. Výsledkem šetření je získat dostatek informací o aktuální životní a sociální situaci žadatele. Zaměstnanci úřadů práce ověřují, jestli životní podmínky žadatele jsou takové, aby ho opravňovali k nároku na dávku. Žadatel musí počítat s tím, že návštěva úředníka v jeho domácnosti může být ohlášená, ale také neohlášená. Prošetřují se rodinné vztahy, vztah žadatele k okolí, a jak dalece je žadatel

⁴³ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁴ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁵ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

schopen zabezpečovat chod domácnosti. Pokud má ve své péči nezletilé dítě, sleduje se školní docházka. Z dávek lze uhradit i náklady, které jsou spojené se vzděláním dítěte nebo se zájmovou činností (kroužky). Konkrétně z příspěvku na živobytí rodiče mohou uhradit obědy pro dítě ve školní jídelně. Dávky vyplácí úřad práce s ohledem na potřeby rodiny i všech dětí v domácnosti. Nejvyšší možná částka, kterou lze získat za rok, při splnění všech podmínek, je desetinásobek životního minima (34.100,- Kč). Důležitá je aktivita žadatele a ochota úřadu práce spolupracovat. Vedle úřadů práce a Ministerstva práce a sociálních věcí je důležitou institucí i Česká správa sociálního zabezpečení.^{46, 47}

2.7.1 Zálohované výživné

V úvodu práce byl zmíněn příběh žákyně základní školy, jejíž matka samoživitelka měla v péči čtyři děti, na které nedostávala výživné a sama trpěla onkologickým onemocněním. Po velké vlně solidarity se opět otevřela diskuze o zavedení zálohovaného výživného. Předkladatelkou návrhu zákona o zálohovaném výživném je ministryně práce a sociálních věcí České republiky Michaela Marksová-Tominová, pro kterou to byla součást jejího volebního programu. Návrh tohoto zákona není žádnou novinkou, protože už v minulosti v bývalé Československé socialistické republice, před 50. lety, podobný zákon existoval, i když neměl dlouhého trvání. Institut zálohovaného výživného však existuje v řadě okolních států Evropské unie, kde byl zaveden pro vzoru skandinávských států (Švédsko, Dánsko, Finsko), z našich nejbližších sousedů to jsou Německo, Rakousko, Slovensko a zdá se, že plní svou funkci. V těchto zemích je praxe taková, že osamělým matkám, kterým bývalý partner dluží výživné, je poskytnuta dlužná částka od státu a ten ji poté vymáhá i s úroky. Neuhrazené výživné je postaveno na úroveň daňového nedoplatku.

Česká republika se pokusila zálohované výživné zavést ve své novodobé historii několikrát a to v roce 2001, 2005, 2007 a 2009. Předkládané materiály se však nesetkaly s ohlasem a vždy byly zamítnuty. Současná vláda na základě Koaliční smlouvy mezi ČSSD, Hnutím ANO 2011 a KDU-ČSL se dohodla, že pokud jeden z rodičů nebude platit řádné výživné, prosadí zákonnou úpravu zálohovaného výživného, které bude stát poskytovat za jasných podmínek. Ministryně práce a sociálních věcí považuje přijetí zákona za velmi důležité a

⁴⁶ ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Má každý žák na oběd ve školní jídelně?: Pomoc nemusí vždycky mířit jen do Afriky. *Učitelské noviny*. 2015, roč. 118, č. 8, s. 18-20.

⁴⁷ KLÍNSKÝ, Petr. *Ekonomika 4 pro OA a ostatní SŠ*. Praha: Eduko, 2014

poukazuje na to, že chudoba u nás se zvyšuje a neúplné rodiny s dětmi patří k nejohroženějším. Jeden z nejvíce problematických krajů, který musí této situaci čelit, je Ústecký kraj. Ministryně považuje za nepřijatelné, že řada dětí vzhledem k nedostatku financí nemá na svačinu a oběd ve škole, ale zároveň je i sociálně vyloučená ze školních i mimoškolních aktivit. Několikrát upozornila, že zálohované výživné nemůže rodinu s dětmi zcela zbavit chudoby, ale může rodině významně pomoci.⁴⁸

Zákon by měl fungovat tak, že pokud rodič nezaplatí výživné stanovené soudem, určitá částka výživného bude poskytována státem a stát pak následně bude výživné od neplatiče vymáhat, protože má k tomu daleko více prostředků, nástrojů a aparát než osamělý rodič, kterému výživné náleží. Jeden z nich funguje i v současné době, kdy neplatičům je například odebrán řidičský průkaz. Vyplácení by mělo být svěřeno obecním úřadům. Na Slovensku například je vyplácí úřad práce nebo v Rakousku poručnícký soud. Návrh zákona nepočítá s tím, že dlužné výživné by mělo být vypláceno všem a v plné výši. Mělo by být určeno pouze pro rodiny a to v závislosti na příjmu oprávněné osoby a osob společně posuzovaných podle koeficientu 2,4 nebo podle 2,7 násobku částky životního minima žadatele a všech posuzovaných osob. Samotná částka by měla vycházet z průměrného příspěvku na výživné v rozsahu 2.150,- Kč až 3.280,- Kč za měsíc. Celkové náklady na zálohované výživné odhaduje Ministerstvo práce a sociálních věcí na 962 miliony korun ročně. Ministerstvo předpokládá, že většina z částky zálohově vyplaceného výživného se do státní pokladny nevrátí. Odhad činí pouhých 3 %, což je přibližně 25 milionů korun. V poslanecké sněmovně nyní začala diskuze k tomuto tématu za účasti všech zástupců politických stran. Ministryně předpokládá, že návrh by měl vstoupit v platnost v roce 2016.⁴⁹

2.7.2 Zneužívání dávek

Sociální dávky představují možnost získání finančních prostředků, proto bývají často zneužívány a lidé udělají skoro cokoli, aby je mohli získat. Mezi nejčastější případy patří nepřiznání vlastnictví nemovitostí, fingování horšího zdravotního stavu, nenahlášení vstupu do zaměstnání, předstírání hmotné nouze, nemanželské děti, u kterých matka

⁴⁸ Jaký zákon bych prosadila? V.: Pavla Brady, Táňa Fischerová, Michaela Marksová-Tominová. *Deník Referendum* [online]. Praha, 2013

⁴⁹ Aulická Jírovcová (KSČM): Začala diskuze o zálohovém výživném. *Parlamentnilisty.cz - politika ze všech stran* [online]. Praha, 2015

nepřizná otce, nebo práce na černo. Patří sem také ale chybné vyplnění žádosti, uvedení nepravdivých informací, falešné potvrzení o studiu nebo chybné zdravotní posudky. Neoprávněné získání finančních prostředků se děje například podvodem, často lidé určitým způsobem obcházejí zákony. Nejčastěji se jedná o dávky v nezaměstnanosti, kdy se lidé přijdou na úřad práce nahlásit jako nezaměstnaní a nečiní jim potíže poté pravidelně docházet ve stanovených termínech. Přitom tito lidé pracují na černo a získávají tak další finanční prostředky. Podvod v tomto případě je nejen ze strany těchto lidí, ale také i ze strany těch, kteří jim tuto práci umožňují a platí jim. Dalším příkladem je nepřiznání skutečných příjmů, zejména u příspěvků, které jsou závislé na příjmech. Příkladem je přídavek na dítě, které vlastní příjmy nemá, ale peníze na něj rodiče potřebují. V dnešní době žije spousta nesezdaných párů a zákony zvyhodňují hlavně osamělého rodiče (rodič svobodný, rozvedený, ovdovělý), který se stará o své dítě, navyšuje se mu tudíž i částka životního minima. Neexistuje nařízení umožňující prošetřit rodinné poměry, na základě kterého by bylo možné dokázat nebo vyvrátit, že se jedná o osamělého rodiče. Tato nemožnost provést kontrolu se vyskytuje v mnoha dalších případech a je velkou chybou systému. Často také dochází k zneužívání rodičovského příspěvku a to v tom smyslu, že matka nenahlásí včas, že čeká nebo že porodila další dítě. Problémem jsou i dávky pomoci v hmotné nouzi, kdy žadatel částku utratí za alkohol, tabákové výrobky nebo v hernách, přestože má částka sloužit ke koupi základních životních prostředků. Úřad proto tuto dávku vyplácí v podobě poukázek nebo stravenek a to i na každý den zvlášť. Je potřeba zajistit, aby se pomoc dostala k lidem, kteří to opravdu potřebují. Naopak zamezit tento "příjem" lidem, kteří nepracují, pracovat nechtějí a žít z dávek jim vyhovuje.⁵⁰

I přes množství orgánů, které se podílejí na poskytování pomoci a vyplácení dávek a které mají i kontrolní funkci, žadatelů je více (samozřejmě i těch, kteří žádají neoprávněně) a částky vydané na tuto pomoc každoročně stoupají a odráží se na státním rozpočtu. Poslanec Zdeněk Ondráček uvedl v Parlamentních listech začátkem letošního roku, že možnost, jak tento problém zneužívání odstranit, je označení tohoto zneužívání za trestný

⁵⁰ ONDRÁČEK, Zdeněk. Ondráček (KSČM): Zneužívání sociálních dávek. *Úvodní strana* | *Parlamentnílisty.cz - politika ze všech stran* [online]

čin, důslednější vymáhání finančních prostředků, které byly získány podvodem a následné vyškrtnutí z evidence žadatelů.⁵¹

2.8 Neziskové organizace a pomoc

V České republice se v poslední době objevilo a bylo medializováno několik případů, kdy rodiče přes veškerou snahu nebyli schopni zajistit pro dítě základní potřeby (jídlo, oblečení, pomůcky). Reakcí na to byla řada iniciativ, které vzešly, buď přímo od občanů nebo ředitelů škol, které se s problémem setkali, od nestátních neziskových organizací a v neposlední řadě od obchodních řetězců. Stranou zůstává zákonodárná sféra České republiky, která doposud neprojevila žádnou praktickou snahu pomoci nebo řešení, jak tuto situaci řešit.

2.8.1 Projekt Obědy dětem

Projekt Obědy pro děti probíhá v České republice pod záštitou společnosti Women for women. Jeho cílem je pomáhat rodičům samoživitelům a jejich dětem, kteří se ocitli v obtížné životní situaci, mají zájem tuto situaci vyřešit, ale vlastní prostředky jim na to nestačí. Impulzem pro vznik tohoto projektu byl případ matky samoživitelky a jejích tří synů. Ocitli se ve velmi tíživé situaci, takřka bez prostředků a otec přestal platit alimenty. Matka neměla na obědy pro děti, na školní pomůcky a další věci. Po odvysílání příběhu v televizi se zvedla nečekané vlna solidarity a lidé matku finančně podpořili. Mnoho škol začalo upozorňovat na podobné situace, kdy děti hladoví a většina rodičů pomoc odmítá, buď z důvodu studu, nebo nezájmu o dítě. Některé školy vidí východisko v rozdávání nevyzvednutých obědů těmto dětem. Neziskové organizace řeší tyto případy vyčleněním vlastních finančních zdrojů na pořízení potravin pro děti, které k nim docházejí.⁵²

Ukázalo se, že dětí, které nechodí na obědy, je mnohem víc. Spousta dětí obědvat ve školní jídelně jednoduše nechce. Jiným dětem rodiče oběd nezaplatí, ale zato jim ochotně dají s sebou, někdy až překvapivě velké, množství peněz, aby si sami něco k jídlu koupily. Představa, že si dítě půjde koupit pomeranč, jogurt a vodu je v dnešní době velmi naivní. Mnohem častěji děti utratí peníze v nejbližším obchodě za čokoládu, slané lupínky a sladké

⁵¹ ONDRÁČEK, Zdeněk. Ondráček (KSČM): Zneužívání sociálních dávek. *Úvodní strana* | *Parlamentnílisty.cz - politika ze všech stran* [online]

⁵² ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Má každý žák na oběd ve školní jídelně?: Pomoc nemusí vždycky mířit jen do Afriky. *Učitelské noviny*. 2015, roč. 118, č. 8, s. 18-20.

pití. Ve školní jídelně ale děti dostanou dvě teplá jídla, polévku a hlavní jídlo, pití a k tomu navíc střídavě ovoce, kompot nebo salát, moučník nebo mléčný výrobek. Některé školní jídelny mají v nabídce i bezmasá jídla. Na základních školách se cena stanoví podle věku strávníků a pohybuje se kolem 20,- Kč, pro nejmladší děti, a do 40,- Kč pro starší děti. Rodiče tak zaplatí pouze potraviny, zbytek nákladů hradí zřizovatel.⁵³

Projekt Obědy dětem je celorepublikový a každá škola se do něj může připojit. Principem je poskytování obědů přímo dětem na základě darovací smlouvy mezi společností a školou. Cílem je zajistit dětem pravidelnou, vyváženou a teplou stravu a zároveň jim umožnit začlenění do školního kolektivu. Pro poskytnutí pomoci musí škola nejprve, za pomoci pedagogů a ředitele, určit děti, ke kterým bude pomoc směřovat. Platí, že tyto děti jsou z rodiny, která je dlouhodobě v těžké finanční situaci, ale má snahu se postarat. Další podmínkou je, že děti si nenosí svačiny a ani neúčastní žádných školních aktivit, které by museli rodiče zaplatit. Škola musí sepsat žádost, která bude obsahovat počet dětí, popis situace rodiny, spočítanou celkovou částku, která uhradí obědy do konce školního roku. Pokud, s ohledem na možnosti finančních prostředků, bude žádost schválena, je zapotřebí souhlas rodičů. I přesto, že jsou zpracovávány osobní údaje dětí, tak je zachována naprostá anonymita a identita dětí. Údaje jsou uloženy ve škole a slouží pouze k ujasnění výběru. Projekt získává finanční příspěvky od donátorů. Tento příspěvek nikdy nejde přímo do rodiny dítěte. Finanční podpora jde na projekt jako celek a tak donátoři ani nevědí, jakou školu podporují. Školy si mohou zažádat opakovaně na začátku roku nebo i během něho, protože situace dětí se mohla změnit, některé děti odešly ze školy nebo naopak některé děti s rodinami se mohly přistěhovat. Pokud škola nevyčerpala celou částku, smí si jí ponechat a zaplatit z ní některým dětem obědy na další školní rok.⁵⁴

Na konci října loňského roku, na devatenácté schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, interpelovala poslankyně Marta Semelová (Komunistická strana Čech a Moravy) ministryni práce a sociálních věcí České republiky Michaelu Markosovou-Tominovou. Dotaz poslankyně se týkal dopadu chudoby na děti a tomu, že Česká republika, ačkoliv patří mezi vyspělé státy, musí organizovat dobročinnou charitu a

⁵³ ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Má každý žák na oběd ve školní jídelně?: Pomoc nemusí vždycky mířit jen do Afriky. *Učitelské noviny*. 2015, roč. 118, č. 8, s. 18-20.

⁵⁴ ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Má každý žák na oběd ve školní jídelně?: Pomoc nemusí vždycky mířit jen do Afriky. *Učitelské noviny*. 2015, roč. 118, č. 8, s. 18-20.

pořádat sbírky na chudé děti. Upozornila i na to vzniklé konto, kam přispívají jednotlivý dárce nebo dokonce i restaurace, jen aby bylo možné zaplatit dětem ve školních jídelnách obědy. Dotaz byl směřován na konkrétní kroky, časové rozmezí realizace a spolupráci s dalšími rezorty. Ministryně Marksová-Tominová odpověděla, že v jednání jsou dva důležité kroky, které by pomohly situaci dětí a jejich rodin vyřešit. První řešením je, že ministerstvo práce a sociálních věcí by chtělo poskytovat příspěvek na obědy a školní pomůcky, druhým možným řešením je zajištění školní dopravy pro děti. Tyto školní autobusy by sloužily dětem, které do školy musí dojíždět, jsou z vyloučených lokalit a pro jejichž rodinu je jízdné další zatěžující finanční náklad. Speciální školní autobusy by měly jezdit po venkově a po méně dostupných oblastech a pro děti by byly zdarma. Důležité bude zmapování těchto lokalit za spolupráce školy a úřadů.⁵⁵

2.8.2 Potravinová pomoc a potravinové banky

Další možností pomoci je větší podpora potravinových bank. Banky spadají pod Českou federaci potravinových bank a řadí se mezi nevládní humanitární organizace. Hlavními úkoly jsou boj proti plýtvání, poskytování pomoci a obnova solidarity mezi lidmi. Zároveň také zamezení špatné výživy a podvýživy. Potravinové banky získávají z několika zdrojů, především od prvovýrobců, z potravinářského průmyslu, přispívají také hypermarkety a supermarkety, od Evropské unie, především z programu PEAD (Evropský program potravinové pomoci nejchudším) a také od veřejnosti, díky sbírkám. Veškeré získané potraviny jsou rozdělovány mezi neziskové organizace, které je distribuují v podobě balíčků, stravování v jídelnách nebo sociálních obchodů. Hlavními příjemci jsou děti bez rodičů, osoby v krizi, mládež s hendikepem, osoby bez domova, osoby ohrožené sociálních vyloučením, pěstounské rodiny.⁵⁶

Projekt s názvem Potraviny pomáhají je dalším, který se v České republice orientuje na poskytování potravin. V rámci tohoto projektu se pravidelně pořádá listopadová Národní sbírka potravin. Principem je zakoupení potravin ve vybraných supermarketech a jejich následné předání příslušných dobrovolníkům. Vybrané potraviny jsou následně převezeny do skladů České federace potravinových bank a rozděleny.⁵⁷

⁵⁵ *Stenografický zápis 19. schůze, 30. října 2014*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2014.

⁵⁶ *Česká federace potravinových bank* [online]. 2010 [cit. 2015-02-11].

⁵⁷ *Česká federace potravinových bank* [online]. 2010 [cit. 2015-02-11].

2.8.3 Sociální šatník

Projekt sociální šatník organizují v České republice neziskové organizace za účelem sběru a dalšího bezplatného poskytnutí nejen oblečení, obuvi, ale také věci potřebné do domácnosti, například kuchyňské nádobí, deky, ručníky, hračky pro děti a školní pomůcky, předmětem darování mohou být i drobné spotřebiče. Podmínkou je, že vše by mělo být čisté, vyprané a ve stavu, který umožní další použití. Nasbírané věci jsou rozdělovány mezi azylové domy nebo jsou připraveny pro případ náhlých událostí, přírodních katastrof (povodně). Některé neziskové organizace poskytují pomoc přímo konkrétním rodinám, v tomto případě bývá požadováno potvrzení o nároku na dávku nebo příspěvek. Nejvíce sociální šatník využívají matky početných rodin, osamělý senioři a bezdomovci, ale i rodiny s malými dětmi a pomoc je poskytována také uprchlíkům.⁵⁸

2.9 Česká republika a mezinárodně srovnatelné indikátory chudoby

Mezi hlavní příčiny vzniku chudoby v České republice patří demografický vývoj, stárnutí společnosti a nezaměstnanost (neschopnost vytvářet dostatek volných pracovních míst a neschopnost mobility pracovní síly).

2.9.1 Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením

Česká republika má již dlouhodobě jednu z nejnižších hodnot míry ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením v rámci zemí EU 28. Hodnota indikátoru za rok 2011 pro Českou republiku je 15,3 % a stejný byl už v roce 2008. Tato hodnota je nízká oproti průměru Evropské unie, který je 24,8 (předběžně za rok 2012).⁵⁹

2.9.2 Míra pracovní intenzity

V roce 2012 míra pracovní intenzity v České republice byla na 6,8 %, průměr Evropské unie byl 10,6 %. Největší nárůst byl především u mužů v České republice, které žijí v této kategorii domácností. Domácnosti, které mají nízkou pracovní intenzitu, jsou ohroženy příjmovou chudobou a zároveň může být výsledkem i materiální deprivace.⁶⁰

⁵⁸ Šatník, jídelna, hygiena - Arcidiecézní charita Praha. *Arcidiecézní charita Praha* [online]. 2015

⁵⁹ MPSV. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014

⁶⁰ MPSV. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014

2.9.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou

Ačkoliv má Česká republika jednu z nejnižších mír příjmové chudoby (úroveň indikátoru je 9,6 %), přesto počet osob, které jsou ohroženy chudobou a jejichž příjem nedosáhl hranice příjmové chudoby (9.680,- Kč), vzrostl až na 990 tisíc. Nejvíce ohroženou skupinou byly osoby ve věku 18 - 64 let, dále děti do 17 let a osoby nad 65 let.⁶¹

2.9.4 Míra materiální deprivace

Domácnosti v České republice, které byly materiálně deprivované, měly největší problém s neočekávanými výdaji ve výši 9.300,- Kč, dále si nemohly dovolit zaplatit jednou ročně týdenní dovolenou mimo domov a to pro všechny členy domácnosti, nebo neměly možnost koupit maso, popřípadě jeho vegetariánský ekvivalent, alespoň každý druhý den. Naopak většina materiálně deprimovaných domácností měla barevnou televizi, automatickou pračku nebo telefon.⁶²

2.10 Strategie sociálního začleňování 2014-2020

Strategie je rámcový dokument se zaměřením na oblast začleňování osob a boj s chudobou v období od roku 2014 do roku 2020. Česká republika ji schválila 8. ledna 2014. Strategie sociálního začleňování má několik hlavních oblastí, které vycházejí ze strategie Evropa 2020, kterou se Česká republika zavázala plnit. V každé oblasti jsou definovány rizika a překážky. Obsahem jsou opatření, které mají vliv na boj s chudobou a na sociální začleňování.⁶³

Mezi hlavní oblasti strategie spadá:

- a) sociální práce jako základní nástroj sociálního začleňování osob,
- b) oblasti podporující sociální začleňování:
 - podpora přístupu k zaměstnání a jeho udržení,
 - sociální služby,
 - podpora rodiny,
 - podpora rovného přístupu ke vzdělání,

⁶¹ MPSV. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014

⁶² MPSV. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014

⁶³ MPSV. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014

- přístup k bydlení,
- podpora přístupu ke zdravotní péči,
- zajištění slušných životních podmínek,
- podpora dalším začleňujícím veřejným službám,

c) uplatňováním základních principů:

- rovné příležitosti,
- podpora sociálního začleňování na místní úrovni,
- posilování sociální soudržnosti,
- mainstreaming sociálního začleňování,

d) monitorování,

e) financování.⁶⁴

2.11 Mezinárodní organizace a dokumenty vztahující se k chudobě

Podle výzkumů se v zemích Evropy dříve za chudé považovali lidé nezaměstnaní nebo lidé v důchodovém věku, převážně také staří lidé žijící sami, anebo staré páry. Podle novějších zpráv Evropské Unie se cítí ohroženo chudobou mnohem více lidí. Jsou to hlavně rodiny s více dětmi a neúplné rodiny, senioři, handicapovaní lidé, lidé s žádným příjmem a dlouhodobě nezaměstnaní, také lidé závislí na drogách a alkoholu, lidé, kteří se vrátili z výkonu trestu. Ohrožení se cítí nepřizpůsobení venkované přicházející do měst, zemědělci bez půdy, živnostníci a drobní podnikatelé po konkurzu.⁶⁵

2.11.1 Evropská unie

Ještě před vznikem Evropské unie se západoevropské státy od 80. let zabývaly problematikou sociálního vyloučení, materiální deprivace a chudoby. Země si byly vědomi toho, že nestabilní hospodářský vývoj, rozpad klasického modelu rodiny, rychle rostoucí migrace a zároveň omezování sociální role státu, se projevuje na prohlubování míry chudoby a materiální deprivace. V následujících letech se ukázalo, že chudoba se přenáší

⁶⁴ MPSV. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014

⁶⁵ TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, 440 s.

z generace na generaci a pokud dítě vyrůstá v sociálně slabém prostředí, snižují se jeho životní šance získat vyšší vzdělání a lépe uspět na trhu práce.⁶⁶

V posledních letech byla v rámci Evropská unie zavedena otevřená metoda koordinace v oblasti boje proti tzv. sociálnímu vyloučení (tento termín nahrazuje v evropských politikách pojem chudoba). V roce 2001 vydal Výbor pro sociální ochranu společná pravidla pro vydávání Národních akčních plánů proti chudobě a sociálnímu vyloučení na období let 2003-2005. Jednotlivé členské státy mají podle tohoto programu každoročně předkládat národní zprávy o postupu uvedených národních akčních plánů. Příkladem pro boj s chudobou a sociálním vyloučením jsou plány "dobré praxe" (good practices), využívané v Německu a Rakousku.⁶⁷

O závažnosti chudoby svědčí i to, že v roce 2006 Evropská rada zformulovala závěry, které požadovaly, aby všechny členské státy přijaly taková opatření, která by vedla k snížení chudoby, zvláště dětské chudoby, a aby všechny děti, bez ohledu na svůj původ, měly rovné příležitosti. Evropská komise na konci roku 2007 pak vyhlásila rok 2010 v Evropské unii rokem bojem proti chudobě.⁶⁸

Evropská unie klade důraz na odstraňování ekonomických a sociálních rozdílů mezi regiony prostřednictvím rozvoje infrastruktur a podporou zaměstnanosti. Tato činnost spadá pod politiku hospodářské a sociální soudružnosti. Evropská unie chce docílit zmenšení rozdílů mezi bohatými a chudými regiony. Jedná se o regiony popsané zeměpisně, nikoliv v rámci států. Příkladem je například oblast jižního Polska a severní Morava tvořící jeden region, který je ohrožen těžbou uhlí a výrobou oceli.⁶⁹

2.11.2 Evropa 2020

Evropa 2020, nebo také Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění, je dokument Evropské unie z roku 2010. Všechny, v tomto dokumentu, stanovené cíle by měly být uskutečněny do roku 2020. Touto strategií chce Evropská unie dosáhnout nového

⁶⁶ HORÁKOVÁ, Markéta, JAHODA, KOFROŇ, SIROVÁTKA a ŠIMÍKOVÁ. *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice podle indikátorů EU - vývoj v důsledku krize, fiskální konsolidace a sociální reformy*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2013.

⁶⁷ NOVESKÝ, Ivan a Jiří TUVORA. *Slabikář finanční gramotnosti*. Praha: COFET, a. s., 2009

⁶⁸ HORA, Ondřej, Pavel KOFROŇ a Tomáš SIROVÁTKA. *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice s důrazem na situaci dětí podle výsledků šetření SILC*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2008

⁶⁹ TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, 440 s.

růstu, udržitelné ekonomiky, která bude podporovat sociální začleňování, povede ke zvýšení zaměstnanosti, k produktivitě a ke zlepšení sociální soudružnosti.⁷⁰

Celkem je stanoveno pět hlavních cílů, kterých chce Evropská unie dosáhnout. Patří mezi ně zaměstnanost, výzkum a vývoj, změna klimatu a udržitelné zdroje energie, vzdělání. Posledním pátým cílem je boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení, jehož pod cílem je snížit alespoň o 20 milionů počet lidí, kteří žijí v chudobě a sociálním vyloučení nebo jsou na pokraji chudoby a hrozí jim sociální vyloučení.⁷¹

V roce 2014 vydala Evropská komise zprávy pro všechny státy Evropské unie. Tyto dokumenty obsahovaly analýzu a doporučená opatření, které by měly státy přijmout ve lhůtě 18 měsíců. Česká republika obdržela celkem sedm konkrétních doporučení, které se týkají hlavně trhu práce a vzdělávání, odborné přípravy, dále také mobility, služeb, veřejné správy, důchodů a zdravotní péče, veřejných financí a zdanění.⁷²

2.11.3 Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)

Dokument Rozvojové cíle tisíciletí byl vytvořen na Summitu v roce 2000 a byl součástí Deklarace tisíciletí. Všech tehdy 189 členských států dokument podepsalo a zavázalo se tak, že cíle splní do roku 2015. Dokument obsahuje celkem 8 cílů, které se týkají vzdělání, rovnosti, dětské úmrtnosti, zdraví matek, boje proti chorobám, životního prostředí, globálního rozvoje a především boje proti chudobě. Tyto cíle spolu vzájemně souvisí a ke každému z nich jsou sepsány úkoly. V části dokumentu, která se týká odstranění extrémní chudoby a hladu, jsou formulovány dílčí úkoly, kterých má být dosaženo. Mezi ně patří především snížení na polovinu počet lidí s příjmem nižším než jeden americký dolar (USD), ve srovnání s rokem 1990, dosažení plné a produktivní zaměstnanosti a přiměřené práce pro všechny, včetně žen a mladých lidí a snížení na polovinu podíl lidí trpících hladem, ve srovnání s rokem 1990. Stanoveny byly i ukazatele plnění, například podíl nejchudších domácností na spotřebě, podíl populace pod hranicí 1 USD na den, poměr zaměstnaných lidí v populaci, podíl samoživitelů a pomocníků v domácnosti na celkové zaměstnanosti nebo výskyt podvyživených dětí ve věku do pěti let.⁷³

⁷⁰ *Evropa 2020: Evropská strategie růstu - Evropská komise* [online]. 2010 [cit. 2014-12-27]

⁷¹ *Evropa 2020: Evropská strategie růstu - Evropská komise* [online]. 2010 [cit. 2014-12-27]

⁷² *Evropa 2020: Evropská strategie růstu - Evropská komise* [online]. 2010 [cit. 2014-12-27]

⁷³ OSN Praha: Rozvojové cíle MDGs. *OSN Praha* [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-08-20].

S chudobou souvisí i další cíle. Například zajištění základního vzdělání pro všechny, jehož úkolem schopnost všech dětí absolvovat celou základní školu a ukazatelem plnění je podíl dětí navštěvující základní školu nebo dětí, které se dostanou do posledního ročníku, gramotnost. Dalším příkladem je cíl, který se bude snažit o rovnost pohlaví a jeho ukazatel plnění, kterým je podíl žen na placených pracovních pozicích mimo sektor zemědělství.⁷⁴

2.11.4 Světová banka

Světová banka je organizace, která vytváří strategie snižování chudoby v rozvojových zemích, působí na mezinárodní úrovni, zasahuje do rozvojové politiky, pracuje s velkým množstvím statistik o problematice chudoby, kontroluje potřebné finanční prostředky plynoucí do rozvojových zemí. Světová banka představuje důležitý zdroj finanční a technické podpory a pomoci rozvojových zemí po celém světě.^{75, 76}

Ve své politice si Světová banka stanovila dva cíle pro svět, které chce splnit do roku 2030. Patří mezi ně konec extrémní chudoby během jedné generace tím, že zajistí pokles podílu lidí žijících za méně než 1,25 dolarů na den na méně než 3 %. Druhým cílem Světové banky je posílení společné prosperity a to prostřednictvím podpory růstu příjmů v každé zemi. Mezi služby, které nabízí, patří poskytování půjček s nízkým úrokem, dotace, podpora v oblastech školství, zemědělství, péče o životní prostředí a přírodní zdroje. Spolupracuje s vládami, institucemi, obchodními bankami a agenturami. Poskytuje poradenství, výzkum a analýzy.⁷⁷

Světová banka v současné době dělí chudobu na čtyři základní typy:

- a) příjmová chudoba,
- b) nedostatek vzdělání a zdravotní péče,
- c) zranitelnost,
- d) závislost a omezení v rozhodování.⁷⁸

⁷⁴ OSN Praha: Rozvojové cíle MDGs. *OSN Praha* [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-08-20].

⁷⁵ LINDNER, Tomáš a Michal STRNAD. Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. *Mezinárodní vztahy*. 2006, č. 2.

⁷⁶ *World Bank Group* [online]. 2015 [cit. 2015-02-11].

⁷⁷ *World Bank Group* [online]. 2015 [cit. 2015-02-11].

⁷⁸ LINDNER, Tomáš a Michal STRNAD. Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. *Mezinárodní vztahy*. 2006, č. 2.

Světová banka také navrhuje koncept pro snížení chudoby obsahující příležitost, participaci a bezpečí. Pod příležitosti patří možnost přístupu k vodě, kanalizaci, k elektrickému proudu, ale také k práci a komunikaci. Participace je zařazení chudých do politického procesu, rozhodování na lokální úrovni, spolupráce a rovnost mezi muži a ženami. Poslední částí, bezpečí, je ochrana před přírodními katastrofami, nemocemi a ekonomickou nestabilitou a chaosem.⁷⁹

2.12 Dětská chudoba

Dospělí lidé mají velkou šanci se z chudoby vymanit, děti takovou možnost nemají, právě proto patří mezi nejvíce chudobou ohroženou skupinu. Věk, zdravotní stav, úroveň vzdělávání, zaměstnanost rodičů a rodinné prostředí ovlivňuje děti a jejich vývoj. U dětí, které vyrůstají v chudobě a sociálním vyloučení, v rodině nezaměstnaných rodičů, se snižuje pravděpodobnost, že budou mít dobré výsledky ve škole, že se budou těšit dobrému zdraví nebo že v dospělosti získají dobrou práci. Tímto se děti velmi snadno mohou dostat do nekonečného kruhu sociálního vyloučení, který se může předávat z generace na generaci.

2.12.1 Příčiny dětské chudoby ve vyspělých státech

Nejvíce jsou děti ovlivněny domácností, ve které žijí. Velikost, složení a charakteristika domácnosti ovlivňuje příjmovou situaci dítěte. Více ohroženy jsou děti v domácnostech s rodiči samoživiteli nebo naopak v početných rodinách. Chudobě jsou vystaveny také děti, které vyrůstají v kočovných či menšinových domácnostech nebo ty, jejichž rodiče mají zdravotní postižení, nebo jsou drogově závislí.⁸⁰

Další příčinou vzniku dětské chudoby je věk a vzdělání rodičů. Čím vyšší vzdělání rodiče mají, míra ohrožení chudobou u dětí se snižuje. Výsledky výzkumu Českého statistického úřadu ve spolupráci s VŠE v Praze dokazují, že chudobou jsou nejméně ohroženi lidé s vysokoškolským vzděláním, kde celkový podíl osoby ohrožených chudobou byl jen 3,8 %. Naopak u lidí bez maturity vzrostla míra chudoby na 15,2 %. Nejvíce jsou ohroženi lidé se základním vzděláním, kdy míra chudoby je na 18,2 %.⁸¹

⁷⁹ LINDNER, Tomáš a Michal STRNAD. Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. *Mezinárodní vztahy*. 2006, č. 2.

⁸⁰ *Tematická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008.

⁸¹ Míra ohrožení chudobou závisí i na vzdělání rodičů. *Učiteléské noviny*. 2015

Výrazně více jsou ohroženy chudobou děti, které mají mladé rodiče. Bývají to rodiče mladší 30 let. Mladí lidé, jako čerství absolventi škol, se často dostávají do situace, kdy dlouhodobě nemohou najít práci a pokud práci dostanou, jejich nástupní plat je nízký. Z výzkumů Evropské unie vyplývá, že velký podíl na dětské chudobě má úroveň vzdělání rodičů, které udává postavení na trhu práce a tím pádem příjmovou situaci dítěte a jeho vlastní šanci na uspokojující výsledky ve škole.⁸²

Rozhodující příčinou vzniku chudoby u dětí je příjem rodičů, který je také základním zdrojem příjmu celé domácnosti. Evropská unie uvádí, že 10 % dětí ze všech členských států žije v rodině, kde jsou oba rodiče nezaměstnaní. Vyšší riziko vzniká u rodičů, kteří žijí sami s dítětem, protože mají pouze jeden příjem na všechny náklady, které rodina má. Existují ale i případy, kdy v rodině pracují oba rodiče a přesto nejsou schopni zajistit základní potřeby dítěte a udržet domácnost nad hranicí chudoby. V těchto případech jde především o to, zda rodiče pracují na celý nebo poloviční úvazek, zda se jedná o pravidelnou nebo sezónní práci, příčinou může být i nízká mzda za práci.⁸³

Poslední příčinou dětské chudoby může být také sociální politika státu. Kolik stát vydá prostředků na sociální dávky, má v souvislosti s dětskou chudobou velký dopad. Vládní politika silně ovlivňuje životní úroveň domácností s dětmi.⁸⁴

2.12.2 Ukazatelé dětské chudoby

Dětskou chudobu a její příčiny sleduje především výzkumné centrum Dětského fondu OSN (UNICEF). Tato organizace realizovala v roce 2012 studii ve 29 vyspělých státech, která zjišťovala chudobu a deprivaci dětí ve věku od 1 do 16 let.⁸⁵

Pro index deprivace byl vytvořen seznam 14 potřeb, které jsou považovány za normální a potřebné pro dítě v hospodářsky vyspělé zemi. Chudoba byla definována, pokud dvě a více potřeb nebylo uspokojeno. Z měření vyplynulo, že v České republice je 8,8 % dětí, které strádají.⁸⁶

⁸² *Tématická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008.

⁸³ *Tématická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008.

⁸⁴ *Tématická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008.

⁸⁵ *Measuring child poverty: New league tables of child poverty in the world's rich countries*. Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, 2012. ISBN 1605-7317.

⁸⁶ *Measuring child poverty: New league tables of child poverty in the world's rich countries*. Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, 2012. ISBN 1605-7317.

Mezi tyto potřeby se řadí:

- a) jídlo třikrát denně,
- b) alespoň jedno jídlo denně s masem, kuřetem nebo rybou (nebo vegetariánským ekvivalentem),
- c) čerstvé ovoce nebo zelenina každý den,
- d) knihy přiměřené úrovni vývoje a znalostí dítěte (nezahrnují se učebnice),
- e) vybavení pro volný čas, (jízdní kolo, kolečkové brusle, atd.),
- f) pravidelné volnočasové aktivity (plavání, hraní na hudební nástroj, návštěvna organizací pro mládež),
- g) možnost hrát si doma (vzdělávací hry pro děti, stavebnice, deskové hry, počítačové hry, atd.),
- h) peníze na školní výlety a události,
- i) klidné místo s dostatkem prostoru pro domácí úkoly,
- j) připojení k internetu,
- k) vlastní nové oblečení (ne všechno oblečení z druhé ruky),
- l) dva páry správně padnoucí obuvi (zahrnující alespoň jeden pár celoročně nositelné obuvi),
- m) možnost pozvat si domů kamarády, hrát si s nimi a občerstvit je,
- n) možnost oslavit speciální příležitosti, jako jsou narozeniny, jmeniny, náboženské události atd.⁸⁷

Druhým ukazatelem dětské chudoby je podíl dětí žijících pod národní hranicí chudoby, která je definována jako 50 % středního disponibilního příjmu domácností. Měření se týkalo 35 vyspělých států a dětí ve věku od 0 do 17 let. Česká republika má 7,4 % dětí žijících v relativní chudobě.⁸⁸

2.12.3 Prevence a zmírnění dětské chudoby

Prevence a zmírnění dětské chudoby je důležitým prvkem boje s chudobou a sociálním vyloučením dětí. Snížení dětské chudoby je věnována velká pozornost, protože děti patří

⁸⁷ *Measuring child poverty: New league tables of child poverty in the world's rich countries*. Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, 2012. ISBN 1605-7317.

⁸⁸ *Measuring child poverty: New league tables of child poverty in the world's rich countries*. Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, 2012. ISBN 1605-7317.

k jedné z nejvíce zranitelných skupin a také důvodu, že pokud se zlepší situace v oblasti dětské chudoby, je možné snížit celkový výskyt chudoby.⁸⁹

Velký důraz je kladen na zajištění dostatečných zdrojů pro rodiny, především na podporu příjmů domácností s dětmi. Tato podpora zahrnuje systém daňových úlev, finanční dávky, do kterých patří například rodičovský příspěvek nebo přídavek na děti, podpora v nezaměstnanosti, zároveň také možnost přístupu k bezplatným službám, peněžitý příspěvek během mateřské dovolené.⁹⁰

Existují univerzální dávky, které jsou rozdělovány všem rodinám s dětmi a mají přispívat k příznivému rodinnému prostředí, zároveň nejsou diskriminační a nejsou zrušeny, pokud rodiče získají zaměstnání. Naopak cílené dávky jsou potom zaměřeny na rodiny, které jsou nejvíce zranitelné. Další sociální dávky také mají zvyšovat rodinné příjmy, ale závisí například na počtu dětí v domácnosti. Patří sem dávky v nezaměstnanosti, sociální bydlení, garantované životní minimum nebo minimální mzda.⁹¹

Pro rodiny, které jsou ohroženy chudobou, existují také možnosti poskytování výhod nefinanční povahy. Některé z těchto služeb jsou zaměřeny přímo na děti, je to například forma preventivní zdravotní péče ve škole, stravování ve škole, možnost rekreačních aktivit.⁹²

Prevence a opatření se týkají také pracovního trhu a uplatnění rodičů. Snížení daní, finanční příspěvky pracujícím osobám s nízkým příjmem, bezplatný nebo dotovaný přístup k péči o děti, aby měli rodiče více času na hledání práce, na své zaměstnání, na odbornou přípravu, to vše patří mezi možnosti, jak zmírnit a vůbec předcházet vzniku dětské chudoby.⁹³

V české společnosti se v posledních letech ukazuje, že řada jedinců se v oblasti vlastních financí chová nezodpovědně a upadá do dluhové pasti. Moderní škola by měla člověka

⁸⁹ *Tématická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008.

⁹⁰ *Tématická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008.

⁹¹ *Tématická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008.

⁹² *Tématická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008. ISSN 1830-5423.

⁹³ *Tématická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008. ISSN 1830-5423.

vychovávat k efektivnímu a nerizikovému ekonomickému chování. Školy by měla naučit žáka sledovat aktuální hospodářskou a sociální situaci, umět na ni reagovat, pochopit okolnosti, které mohou vést k chudobě a umět hledat řešení. Praktická část diplomové práce se pokusila zjistit, jaký mají žáci postoj k chudobě a jaká je základní povědomost o ukazatelích, které chudobu vystihují.

EMPIRICKÁ ČÁST

3 Kvantitativní výzkum

V empirické části jsem použila dotazníkové šetření na vybraných středních školách.

3.1 Cíle a předpoklady

Cílem empirické části diplomové práce bylo zjistit, jaký je postoj žáků posledních čtvrtých ročníků vybraných středních škol k chudobě v současné české společnosti.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit, jak posuzují chudobu žáci čtvrtých ročníků všech vybraných škol.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit, jaká doporučení a prevenci žáci všech vybraných čtvrtých ročníků navrhuji proti snižování chudoby žáků na školách.

Pro výzkumnou část byly stanoveny tyto předpoklady:

Předpoklad č. 1: Minimálně 80 % žáků státních pražských, soukromých pražských a mimopražských škol má znalosti o základních ukazatelích chudoby v České republice.

Předpoklad č. 2: Maximálně 75 % žáků mimopražských škol se považuje za chudší než žáci pražských škol.

Předpoklad č. 3: Maximálně 80 % všech dotazových žáků se domnívá, že určitá skupina lidí je k chudobě předurčena.

Předpoklad č. 4: Nadpoloviční většina žáků uvede školní uniformu jako vhodný prostředek, který bude stírat sociální rozdíly mezi žáky.

3.2 Metodologie

Pro výzkumnou část diplomové práce jsem zvolila anonymní dotazníky, které byly určeny pro tři podobné skupiny respondentů.

3.2.1 Dotazníkové šetření

Vytvořený dotazník je rozdělen do třech částí. První část obsahuje identifikační údaje (pohlaví, věk, škola). Druhá část je vlastní dotazník určený pro tři skupiny respondentů (pozn. dotazník obsahuje celkem 14 otázek, které jsou totožné pro všechny tři skupiny

respondentů). Vlastní dotazník je rozdělen do 4 úseků - povědomí o situaci chudoby v České republice, hodnocení chudé domácnosti, kritéria pro označení člověka za chudého, sociální rozdíly a škola. Výzkumný nástroj obsahuje 4 uzavřené otázky vícehodnotové s možností označit pouze jednu odpověď, 1 otázku uzavřenou vícehodnotovou s možností označit více odpovědí, 4 otázky polouzavřené s možností zdůvodnit svou odpověď, 5 otázek otevřených.

Poslední, třetí částí dotazníku, jsou komentáře a připomínky. Ukázka nevyplněného dotazníku je součástí přílohy č. 1.

3.2.2 Popis a technika výběru cílové skupiny

Pro výzkumnou část diplomové práce jsem, jako základní soubor, zvolila reprezentativní vzorek osob, které jsem vybrala na základě nepravděpodobnostního účelového výběru. Jednalo se tedy o osoby, kterých se problematika týkala a u kterých jsem předpokládala znalosti a zájem v tématu chudoba, chudoba v České republice a současný stav, sociální politika státu, srovnání s Evropskou unií. Plánovanou skupinou museli být žáci středních škol. V dalším kroku jsem vzorek rozdělila na tři skupiny, které jsem ve výsledku mohla porovnat. Zaměřila jsem se především na školy s ekonomickým nebo obchodním zaměřením. První skupinu představovali žáci pražské státní školy s ekonomickým zaměřením. Druhou skupinu reprezentovali žáci pražské soukromé školy, také s výukou ekonomických předmětů. Do třetí skupiny spadali žáci mimo pražské státní školy, rovněž s ekonomickým zaměřením některých předmětů. Jedním z rozhodujících důvodů při výběru těchto škol byly již v minulosti navázané kontakty a snazší přístup k žákům.

V rozhodování o počtu žáků jsem se zaměřila na žáky čtvrtých (maturitních) ročníků, kterým bylo již 18 let a stojí před rozhodnutím, zda pokračovat ve studiu na vysoké škole nebo po střední škole jít hledat práci.

3.3 Výsledky empirické části

V přílohách č. 2, 3, 4 jsou přiloženy ukázky třech vyplněných dotazníků od respondentů. Výsledky dotazníků jsem zpracovala do sloupcových grafů s rozdělením na pražskou státní školu, pražskou soukromou školu a mimo pražskou státní školu z důvodů porovnání. Podotázky jsem zpracovala do tabulek s doslovným přepisem. Pod každým grafickým znázorněním výsledků je slovní popis.

3.3.1 Výsledky dotazníkového šetření

Bylo rozdáno 75 dotazníků (25 pro střední pražskou státní školu, 25 pro střední pražskou soukromou školu a 25 pro mimo pražskou státní školu). Návratnost dotazníků byla 46 (62 %). Dle skupin se vrátilo 16 (64 %) dotazníků od pražské státní školy, 18 (72 %) dotazníků od pražské soukromé školy a 12 (48 %) dotazníků od mimopražské státní školy.

I. Část dotazníku - identifikační údaje

Tabulka č. 1: Identifikační údaje

Název		Počet odpovědí		
		Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
Žena		11	4	6
Muž		5	14	6
Věk	17	0	8	0
	18	8	8	7
	19	5	2	3
	20	3	0	2

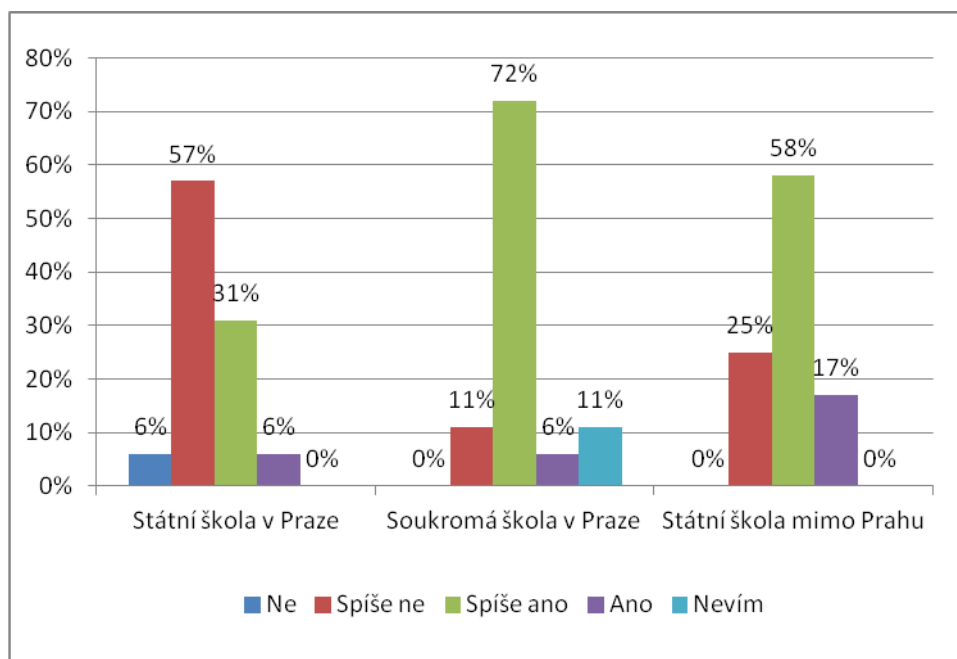
Identifikační údaje vyplnilo všech 16 (100 %) žáků střední státní školy v Praze, všech 18 (100 %) žáků střední soukromé školy v Praze, všech 12 (100 %) žáků střední státní školy mimo Prahu.

II. Vlastní dotazník

Otázka č. 1: Považujete Českou republiku za chudý stát v rámci Evropské unie?

Graf č. 1: Umístění České republiky v rámci Evropské unie

N = 46

V této otázce bylo možno zaškrtnout pouze jednu odpověď. Celkový počet odpovědí byl 46. Z toho 1 (2 %) žák odpověděl "ne", 14 (30 %) žáků odpovědělo "spíše ne", 25 (55 %) žáků odpovědělo "spíše ano", 4 (9 %) žáci odpověděli "ano" a 2 (4 %) žáci odpověděli "nevím".

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, označil "ne" pouze 1 (6 %) žák, "spíše ne" označilo 9 (57 %) žáků, "spíše ano" označilo 5 (31 %) žáků, "ano" označil 1 (6 %) žák a nikdo neoznačil odpověď "nevím".

Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, nikdo neoznačil odpověď "ne", 2 (11 %) žáci označili odpověď "spíše ne", 13 (72 %) žáků označilo "spíše ano", 1 (6 %) žák označil "ano" a 2 (11 %) žáci označili "nevím".

Na střední státní škole mimo Prahu, z celkového počtu 12 žáků, nikdo neoznačil odpověď "ne", 3 (25 %) žáci označili "spíše ne", 7 (58 %) žáků označilo "spíše ano", 2 (17 %) žáků označilo "ano" a nikdo neoznačil odpověď "nevím".

Tabulka č. 2: Zdůvodněte svou odpověď - státní škola v Praze

N = 46

Odpověď	Zdůvodnění		
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
Spíše ne	"Jídlo a pití tu máme."	x	"Myslím, že jsou na tom státy i hůř."
	"Jsou státy, které jsou na tom mnohem hůř"	x	"Myslím, že jsme vyspělý stát."
	"Myslím si, že jsme v normálu."	x	"Některé státy jsou mnohem více zadlužené."
	"Máme zatím všeho dost (dost dávek)."	x	"Jelikož má většina obyv. vlastní bydlení a na uživení své rodiny."
	"Průměrný stát."	x	x
	"Jsme ve středu ekonomických ukazatelů."	x	x
	"Pokud se říká, že ano, je to tím, že nám peníze záhadně mizí."	x	x
	"Máme dost dobré životní podmínky a národní bohatství."	x	x
	"Ekonomické ukazatele, HDP, inflace."	x	x
Spíše ano	"Jsme těsně pod evropským průměrem."	"Jsou více rozvojové státy."	"Naše republika je zadlužená a dluh stále stoupá."
	"Jsou chudší státy ale i bohatší."	"Obrovské dluhy, zadlužování."	"Vedle prosperujících států jako Německo, Anglie ..."
	"Je mnoho nezaměstnaných lidí."	"Hospodářská krize, kurz Kč k ostatním."	"Vůči ostatním státům ekonomika ČR není na nejlepší úrovni."
	"Ve srovnání s jinými státy (Německo, Francie)."	"Lidé jsou zaměstnaní a nechtějí pracovat."	"Protože 2/3 obyvatel nedosáhne průměrného měsíčního platu."
	x	"Srovnávám to s jinými státy."	"Náš stát je velmi zadlužený."
	x	"Máme moc dluhů."	x
	x	"Díky naší organizaci státu."	x
Ano	"Oproti jiným státům, jsou tu komunity, které jsou sociálně slabé."	"Hodně dluhů."	"Je zadlužená."

Odpověď	Zdůvodnění		
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
	x	x	"Musíme platit za veřejné trakty."

Z celkového počtu 46 žáků odpovědělo jen 30. Nikdo nezdůvodnil odpověď "ne" (0 %), 14 (30 %) žáků zdůvodnilo odpověď "spíše ne", 12 (27 %) žáků zdůvodnilo odpověď "spíše ano", 2 (4 %) žáci zdůvodnili odpověď "ano" a 2 (4 %) žáci zdůvodnili svou odpověď "nevím", 16 (35 %) nezdůvodnilo svou odpověď vůbec.

Na střední státní škole v Praze z 16 žáků odpovědělo jen 15. Nikdo nezdůvodnil odpověď "ne", 10 (63 %) žáků zdůvodnilo odpověď "spíše ne", 4 (25 %) žáci zdůvodnili odpověď "spíše ano", 1 (6 %) žák zdůvodnil odpověď "ano", nikdo nezdůvodnil odpověď "nevím" a 1 (6 %) neodpověděl vůbec.

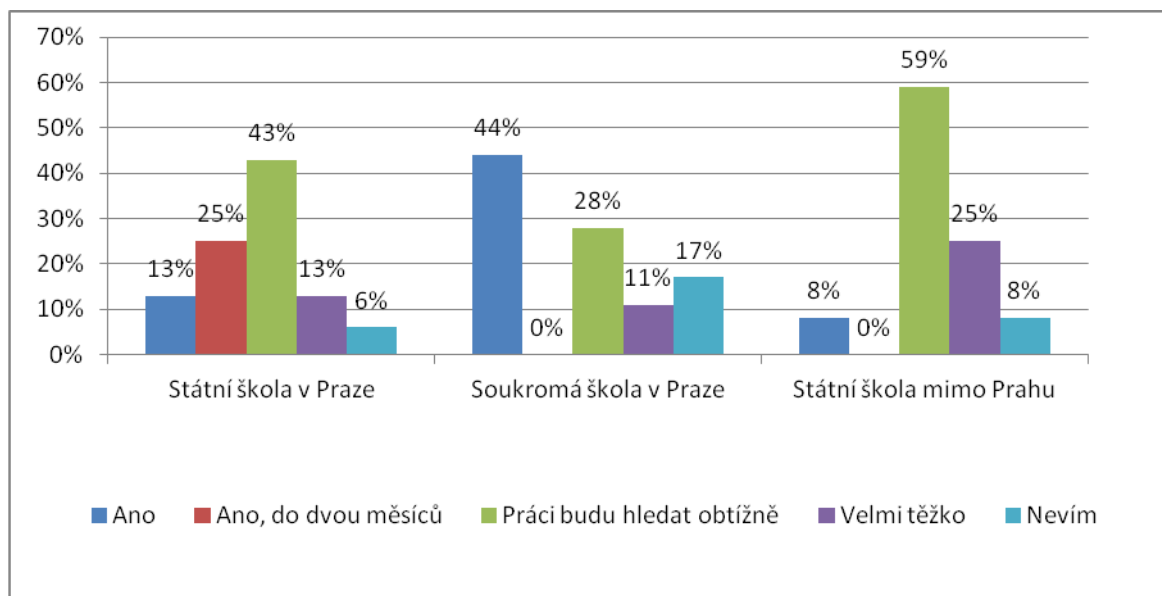
Na střední soukromé škole v Praze z 18 žáků odpovědělo jen 8. Nikdo nezdůvodnil odpověď "ne", nikdo nezdůvodnil odpověď "spíše ne", 7 (39 %) žáků zdůvodnilo odpověď "spíše ano", 1 (5 %) žák zdůvodnil svou odpověď "ano" a nikdo nezdůvodnil odpověď "nevím" a celkem 10 (56 %) žáků neodpovědělo vůbec.

Na střední státní škole mimo Prahu z 12 žáků odpovědělo jen 15. Nikdo nezdůvodnil odpověď "ne", 4 (33 %) žáci zdůvodnili svou odpověď "spíše ne", odpověď "spíše ano" zdůvodnilo celkem 5 (42 %) žáků, "ano" zdůvodnili celkem 2 (17 %) žáci a "nevím" nezdůvodnil nikdo a 1 (8 %) žák neodpověděl vůbec.

Otázka č. 2: Myslíte si, že se jako absolvent střední školy, uplatníte na trhu práce?

Graf č. 2: Uplatnění na trhu práce

N = 46

V této otázce bylo možno zaškrtnout pouze jednu odpověď. Celkový počet odpovědí byl 46 (100 %). Z toho 11 (25 %) žáků odpovědělo "ano", 4 (8 %) žáků odpovědělo "ano, do dvou měsíců", 19 (42 %) žáků odpovědělo "práci budu hledat obtížně", 7 (15 %) žáků odpovědělo "velmi těžko" a 5 (10 %) žáků odpovědělo "nevím".

Na střední škole státní, z celkového počtu 16 žáků, odpověděli "ano" celkem 2 (13 %) žáci, "ano, do dvou měsíců" odpověděli 4 (25 %) žáci, "práci budu hledat obtížně" označilo 7 (43 %) žáků, "velmi těžko" odpověděli 2 (13 %) žáci a nevím odpověděl 1 (6 %) žák.

Na střední soukromé škole, z celkového počtu 18 žáků, odpovědělo "ano" celkem 8 (44 %) žáků, "ano, do dvou měsíců" neodpověděl nikdo, "práci budu hledat obtížně" odpověděli 5 (28 %) žáků, "velmi těžko" odpověděli 2 (11 %) žáci a "nevím" odpověděli 3 (17 %) žáci.

Na střední škole mimo Prahu, z celkového počtu 12 žáků, odpověděl "ano" 1 (8 %) žák, "ano, do dvou měsíců" neodpověděl nikdo, "práci budu hledat obtížně" odpovědělo 7 (59 %) žáků, "velmi těžko" odpověděli 3 (25 %) žáci a "nevím" odpověděl 1 (8 %) žák.

Otázka č. 3: Jaká je vaše představa o minimálním potřebném příjmu na měsíc? (na základní živobytí, potřeby/ na osobu)?

Tabulka č. 3: Minimální potřebný příjem na měsíc na osobu

N = 46

Rozmezí (v Kč)	Počet odpovědí			
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu	Celkem
3000 a méně	0	2	1	3
3001 - 5000	1	0	1	2
5001 - 7000	0	4	4	8
7001 - 9000	4	4	2	10
9001 - 11 000	2	4	3	9
11 001 a více	6	4	1	11

Celkový počet možných odpovědí byl 46, z toho odpovědělo pouze 43 žáků. Celkem 3 (7 %) žáci odpověděli "3000 a méně", "3001-5000" odpověděli 2 (4 %) žáci, "5001-7000" odpovědělo 8 (17 %) žáků, "7001-9000" odpovědělo 10 (22 %) žáků, "9001-11000" odpovědělo 9 (19 %) žáků a "11001 a více" odpovědělo 11 (24 %) žáků a 3 (7 %) žáci neodpověděli vůbec.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, odpovědělo pouze 15 žáků. Nikdo neodpověděl "3000 a méně", "3001-5000" odpověděl 1 (6 %) žák, "5001-7000" neodpověděl nikdo, "7001-9000" odpověděli 4 (25 %) žáci, "9001-11000" odpověděli 2 (13 %) žáci a "11001 a více" odpovědělo 6 (37 %) žáků a 3 (19 %) žáci neodpověděli vůbec.

Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, odpověděli "3000 a méně" 2 (12 %) žáci, "3001-5000" neodpověděl nikdo, "5001-7000" odpověděli 4 (22 %) žáci, "7001-9000" odpověděli 4 (22 %) žáci, "9001-11000" odpověděli 4 (22 %) žáci a "11001 a více" odpověděli 4 (22 %) žáci.

Na střední státní škole mimo Prahu, z celkového počtu 12 žáků, odpověděl "3000 a méně" 1 (8 %) žák, "3001-5000" odpověděl 1 (8 %) žák, "5001-7000" odpověděli 4 (34 %) žáci, "7001-9000" odpověděli 2 (17 %) žáci, "9001-11000" odpověděli 3 (25 %) žáci a "11001 a více" odpověděl 1 (8 %) žák.

Otázka č. 4: Pokud byste měli stanovit výši existenčního a životního minima na měsíc v České republice, výše by činila:

Tabulka č. 4: Výše existenčního minima

N = 46

Částka	Existenční minimum			
	Počet odpovědí			
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu	Celkem
500	1	0	0	1
2000	0	0	2	2
3000	1	1	2	4
4000	2	0	0	2
4500	2	1	0	3
5000	4	3	5	12
6000	1	0	0	1
7000	2	0	1	3
8000	1	1	2	4
8500	0	1	0	1
9000	1	0	0	1
10000	1	4	0	5
15000	0	6	0	6
50000	0	1	0	1

Celkový počet odpovědí u existenčního minima byl 46 (100 %). Na střední státní škole v Praze odpovědělo všech 16 (100 %) žáků, na střední soukromé škole v Praze odpovědělo všech 18 (100 %) žáků a na střední státní škole mimo Prahu odpovědělo všech 12 (100 %) žáků.

Tabulka č. 5: Výše životního minima

N = 46

Částka	Životní minimum			
	Počet odpovědí			
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu	Celkem
3000	0	1	1	2
5000	1	1	1	3
6000	1	2	2	5
7321	1	0	0	1
8000	1	2	1	4
9000	4	0	1	5
9500	0	0	1	1
10000	2	0	0	2
12000	3	4	3	10
13000	0	0	1	1
14000	1	1	0	2
15000	1	1	0	2
17000	0	1	0	1
20000	1	2	0	3
35000	0	1	0	1
94000	0	1	0	1
100000	0	1	1	2

Celkový počet odpovědí byl 46 (100 %). Na střední státní škole v Praze odpovědělo všech 16 (100 %) žáků, na střední soukromé škole v Praze odpovědělo všech 18 (100 %) žáků, na střední státní škole mimo Prahu odpovědělo všech 12 (100 %) žáků.

Otázka č. 5: Z výčtu devíti položek označte takové, které ve vaší domácnosti chybí.

Tabulka č. 6: Chybějící položky v domácnosti

N = 36

Položka	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
1. Krytí nečekaných výdajů	6	0	2
2. Jeden týden dovolené ročně mimo domov	4	3	4
3. Předcházení vzniku dluhů	1	2	3
4. Jídlo s masem nebo rybou každý druhý den	3	2	3
5. Přiměřené vytápění bytu nebo domu	0	0	0
6. Pračka	0	0	0
7. Barevná televize	0	0	0
8. Telefon	0	0	0
9. Osobní automobil	1	0	2

V této otázce bylo možno zaškrtnout více možností. Celkový počet označených odpovědí byl 36 (100 %). V 8 (22 %) odpovědích byla označena první položka, v 11 (31 %) odpovědích byla označena druhá položka, v 6 (17 %) odpovědích byla označena třetí položka, v 8 (22 %) odpovědích byla označena čtvrtá položka, pátá položka nebyla označena, šestá položka nebyla označena, sedmá položka nebyla označena, osmá položka nebyla označena, v 3 (8 %) odpovědích byla označena poslední devátá položka.

Na střední státní škole v Praze byl celkový počet označených odpovědí 15. Z toho v 6 (40 %) odpovědích byla označena první položka, v 4 (27 %) odpovědích byla označena druhá položka, v 1 (7 %) odpovědi byla označena třetí položka, v 3 (21 %) odpovědích byla označena čtvrtá položka, pátá položka nebyla označena, šestá položka nebyla označena, sedmá položka nebyla označena, osmá položka nebyla označena, v 1 (7 %) odpovědi byla označena poslední devátá položka.

Na střední soukromé škole v Praze byl celkový počet označených odpovědí 7. Z toho první položka nebyla označena, v 3 (44 %) odpovědích byla označena druhá položka, v 2 (28 %) odpovědích byla označena třetí položka, v 2 (28 %) odpovědích byla označena čtvrtá položka, pátá položka nebyla označena, šestá položka nebyla označena, sedmá položka nebyla označena, osmá položka nebyla označena, devátá položka nebyla označena.

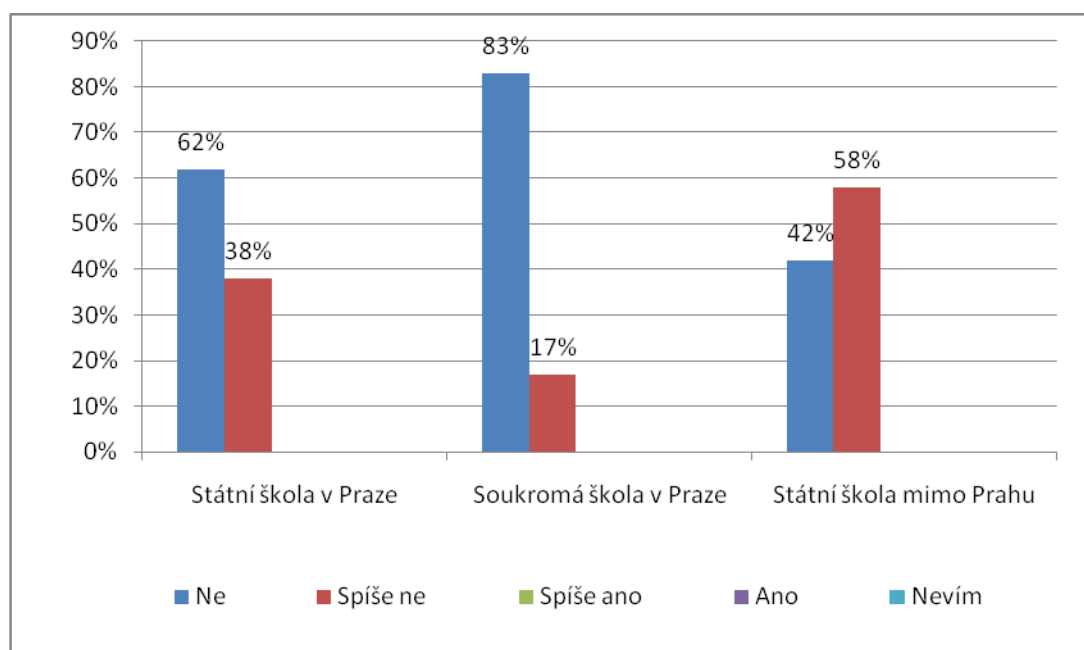
Na střední státní škole mimo Prahu byl celkový počet označených odpovědí 14. Z toho v 2 (14 %) odpovědích byla označena první položka, v 4 (30 %) byla označena druhá položka, v 3 (21 %) byla označena třetí položka, v 3 (21 %) odpovědích byla označena

čtvrtá položka, pátá položka nebyla označená, šestá položka nebyla označená, sedmá položka nebyla označená, osmá položka nebyla označená, v 2 (14 %) odpovědích byla označená devátá položka.

Otázka č. 6: Považujete vaši domácnost za chudou?

Graf č. 4: Chudá domácnost

N = 46

V této otázce bylo možno zaškrtnout pouze jednu odpověď. Celkový počet odpovědí byl 46 (100 %), z toho odpovědělo "ne" 30 (66 %) žáků, "spíše ne" odpovědělo 16 (34 %) žáků, "spíše ano" neodpověděl nikdo, "ano" neodpověděl nikdo, "ne" neodpověděl nikdo.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, odpovědělo "ne" celkem 10 (62 %) žáků, "spíše ne" odpovědělo 6 (38%) žáků, "spíše ano" neodpověděl nikdo, "ano" neodpověděl nikdo, "nevím" neodpověděl nikdo.

Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, odpovědělo "ne" celkem 15 (83 %) žáků, "spíše ne" odpověděli 3 (17 %) žáci, "spíše ano" neodpověděl nikdo, "ano" neodpověděl nikdo, "nevím" neodpověděl nikdo.

Na střední škole mimopražské, z celkového počtu 12 žáků, odpovědělo "ne" 5 (42 %) žáků, "spíše ne" odpovědělo 7 (58 %) žáků, "spíše ano" neodpověděl nikdo, "ano" neodpověděl nikdo, "nevím" neodpověděl nikdo.

Tabulka č. 7: Zdůvodněte svoji odpověď

N = 46

Odpověď	Zdůvodnění		
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
Ne	"Mám vše, co potřebuji."	"Táta a máma mají slušný plat."	"Rodiče mají slušné platy a starají se o domácnost."
	"Protože máme hodně peněz."	"Protože prostě ne."	"Nemohu si stěžovat, že by mi něco scházelo."
	"Nic podstatného nám nechybí/neschází."	"Máme vše, co potřebujeme."	"Rodiče mají dobře placenou práci."
	"Máme dostatek financí na příjemný život."	"Máme se dobře."	x
	"Mám vše potřebné k životu + něco na víc."	"Protože mám, co potřebuji."	x
	"Nechybí mi nic."	"Všeho dostatek, až moc."	x
	"Máme vše, co chceme a potřebujeme."	x	x
	"Předcházení dluhů, průměrná domácnost."	x	x
	"Na základní potřeby máme."	x	x
Spíše ne	"Můžeme si dovolit dovolenou."	"Protože si nemusíme moc odříkat."	"Máme, co potřebujeme, nečekané výdaje ale nezvládáme."
	"Vystačíme si, ale nejezdíme na dovolenou."	"Rodiče mají malé příjmy."	"Dostatečný plat."
	"Nejsme chudý, ani bohatý."	"Táta vydělává hodně."	"Jen proto, že táta pracuje v Německu, kdyby pracoval v ČR, tak se neuživíme."
	"Všeho máme dost."	x	"Máme splachovací záchod."
	"Mám co jíst."	x	"Vystačíme si a máme, co potřebujeme."
	x	x	"Nepřijdu si tak, jsem spokojená s tím, co mám."

Svou odpověď zdůvodnilo ze 46 žáků celkem 32 žáků. Odpověď "ne" zdůvodnilo 18 (40 %) žáků, "spíše ne" zdůvodnilo 14 (30 %) žáků, "spíše ano" nezdůvodnil nikdo, "ano" nezdůvodnil nikdo a "nevím" nezdůvodnil nikdo a celkem 14 (30 %) žáků neodpověděli vůbec.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, zdůvodnilo svou odpověď pouze 14 žáků. Odpověď "ne" zdůvodnilo 9 (56 %) žáků, "spíše ne" zdůvodnilo 5 (31 %) žáků, "spíše ano" nezdůvodnil nikdo, "ano" nezdůvodnil nikdo, "nevím" nezdůvodnil nikdo a celkem 2 (13 %) neodpověděli vůbec.

Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, zdůvodnilo svou odpověď pouze 9 žáků. Odpověď "ne" zdůvodnilo 6 (33 %) žáků, "spíše ne" zdůvodnili 3 (17 %) žáci, "spíše ano" nezdůvodnil nikdo, "ano" nezdůvodnil nikdo, "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 9 (50 %) žáků neodpovědělo vůbec.

Na střední mimopražské škole, z celkového počtu 12 žáků, zdůvodnilo svou odpověď 9 žáků. Odpověď "ne" zdůvodnili 3 (25%) žáci, "spíše ne" zdůvodnilo 6 (50 %) žáků, "spíše ano" nezdůvodnil nikdo, "ano" nezdůvodnil nikdo, "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 3 (25 %) neodpověděli vůbec.

Otázka č. 7: Podle jakých 4 kritérií byste označili člověka, jako chudého?

Tabulka č. 8: Kritéria pro označení chudého člověka

N = 126

Kritérium	Odpověď		
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
Neuspokojené základní potřeby (jídlo, pití, oblečení)	16	20	14
Bez majetku (např. bydlení, auto, telefon)	12	12	8
Bez peněz (např. nízký plat, zadluženost, půjčky)	11	7	6
Osobní bankrot (např. bez přátel, žebrání)	5	3	5
Bez vzdělání (např. má pouze základní vzdělání)	1	1	0
Chování (např. spravedlivý, poctivý, hloupý)	0	4	1
Celkem	45	47	34

Tato otázka byla otevřená. Přesný opis odpovědí je v tabulce v příloze č. 5 - Výsledky otázky č. 7 u dotazníkového šetření.

Celkový počet uvedených odpovědí bylo 126. Z toho na střední státní škole v Praze bylo uvedených odpovědí 45 (36 %), na střední soukromé škole v Praze bylo uvedených odpovědí celkem 47 (38 %) a na střední státní škole mimo Prahu bylo celkem uvedených odpovědí 34 (26 %).

Na střední státní škole v Praze bylo uvedených odpovědí 45. V 16 (36 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého neuspokojené základní potřeby, v 12 (27 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium člověka za chudého chybějící majetek, celkem v 11 (24 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého nedostatek peněz, v 5 (11 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium osobní bankrot, v 1 (2 %) odpovědi bylo uvedeno jako kritérium nedostatečné vzdělání a chování, jako kritérium, neodpověděl v této skupině nikdo.

Na střední soukromé škole v Praze bylo uvedených odpovědí 47. V 20 (44 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého neuspokojené základní potřeby, v 12 (26 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium člověka za chudého chybějící majetek, celkem v 7 (15 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého nedostatek peněz, v 3 (5 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého osobní bankrot, v 1 (2 %) odpovědi bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého nedostatečné vzdělání a v 4 (8 %) odpovědi bylo uvedeno chování, jako kritérium pro označení člověka za chudého.

Na střední státní škole mimo Prahu bylo uvedených odpovědí 34. V 14 (42 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého neuspokojené základní potřeby, v 8 (24 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého chybějící majetek, v 6 (17 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého nedostatek peněz, v 5 (14 %) odpovědích bylo uvedeno jako kritérium pro označení člověka za chudého osobní bankrot, vzdělání neuvedl, jako kritérium, nikdo a v 1 (3 %) odpovědi bylo uvedeno chování jako kritérium pro označení člověka za chudého.

Otázka č. 8: Vyjmenujte 3 skupiny lidí, kteří jsou dle vašeho názoru v ČR ohroženi chudobou.

Tabulka č. 9: Skupiny lidí ohrožení chudobou

N = 106

Skupiny	Odpověď		
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
Sociálně slabší (důchodci, samoživitelky, nezaměstnaní)	24	8	18
Lidé na okraji společnosti (drogově závislí, bezdomovci)	10	10	8
Cizinci a jiné národnosti (Romové, Asiati)	7	8	2
Ostatní (dělníci, studenti, horníci, lékaři)	5	2	4
Celkem	46	28	32

Tato otázka byla otevřená. Přesný opis odpovědí je v tabulce v příloze č. 6 - Výsledky otázky č. 8 z dotazníkového šetření.

Celkový počet odpovědí bylo 106. Z toho na střední státní škole v Praze bylo uvedených odpovědí 46 (43 %), na střední soukromé škole v Praze bylo uvedených odpovědí celkem 28 (27 %), na střední škole mimo Prahu bylo celkem uvedených odpovědí 32 (30 %).

Na střední státní škole v Praze bylo uvedených odpovědí 46. V 24 (52 %) odpovědích byli mezi skupiny ohrožené chudou zaraženi sociálně slabší, v 10 (22 %) odpovědích byli mezi skupiny ohrožené chudobou zaraženi lidé na okraji společnosti, v 7 (16 %) odpovědích byli mezi skupiny ohrožené chudobou zaraženi cizinci a jiné národnosti a v 5 (10 %) odpovědích to byly další jiné skupiny.

Na střední soukromé škole v Praze bylo uvedených odpovědí 28. V 8 (28 %) odpovědích byli mezi skupiny ohrožené chudobou zaraženi sociálně slabší, v 10 (37 %) odpovědích byli mezi skupiny ohrožené chudobou zaraženi lidé na okraji společnosti, v 8 (28 %) odpovědích byli mezi skupiny ohrožené chudobou zaraženi cizinci a jiné národnosti a v 2 (7 %) odpovědích to byly další jiné skupiny.

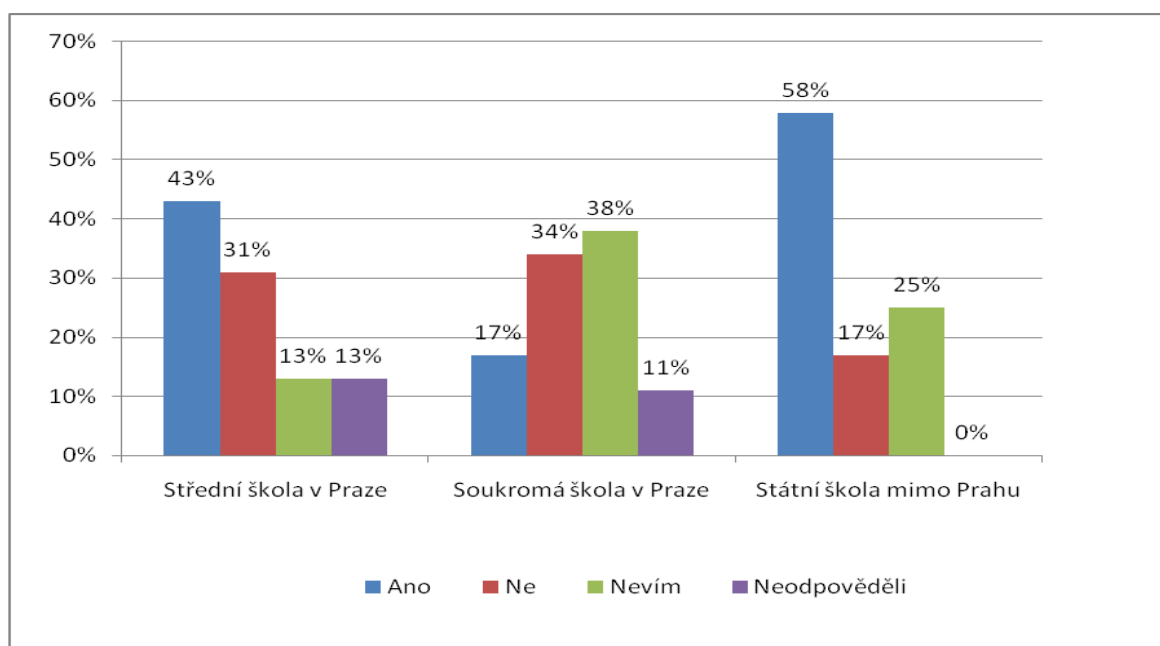
Na střední škole mimo Prahu bylo uvedených odpovědí 32. V 18 (56 %) odpovědích byli mezi skupiny ohrožené chudobou zaraženi sociálně slabší, v 8 (25 %) odpovědích byli mezi skupiny ohrožené chudobou zaraženi lidé na okraji společnosti, v 2 (6 %) odpovědích

byli mezi skupiny ohrožené chudobou zařazení cizinci a jiné národnosti a v 4 (13 %) odpovědích to byly další jiné skupiny.

Otázka č. 8a: Myslíte si, že tyto skupiny budou i nadále ohroženy reprodukcí chudoby (tzn., že nemají šanci se vymanit z této situace).

Graf č. 5: Ohrožení reprodukcí chudoby

N = 46

V této otázce bylo možno zaškrtnout pouze jednu odpověď. Celkový počet možných odpovědí byl 46, z toho odpovědělo jen 42 žáků. Celkem 17 (37 %) žáků odpovědělo "ano", "ne" odpovědělo celkem 13 (28 %) žáků a "nevím" odpovědělo celkem 12 (26 %). Celkem 4 (9 %) žáci neodpověděli vůbec.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, odpovědělo jen 14 žáků. Z toho "ano" odpovědělo 7 (43 %) žáků, "ne" odpovědělo celkem 5 (31 %) žáků a "nevím" odpověděli 2 (13 %) žáci. Celkem 2 (13 %) žáci neodpověděli vůbec.

Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, odpovědělo jen 16 žáků. Z toho "ano" odpověděli 3 (17 %) žáci, "ne" odpovědělo 6 (34 %) žáků, "nevím" odpovědělo 7 (38 %) žáků. Celkem 2 (11 %) žáci neodpověděli vůbec.

Na střední státní škole mimo Prahu odpovědělo všech 12 žáků. Z toho "ano" odpovědělo 7 (58 %) žáků, "ne" odpověděli 2 (17 %) žáci a "nevím" odpověděli 3 (25 %) žáci.

Otázka č. 8b. Pokud je odpověď ano, uveďte důvody, proč k reprodukci chudoby bude docházet.

Tabulka č. 10: Důvody reprodukce chudoby

N = 17

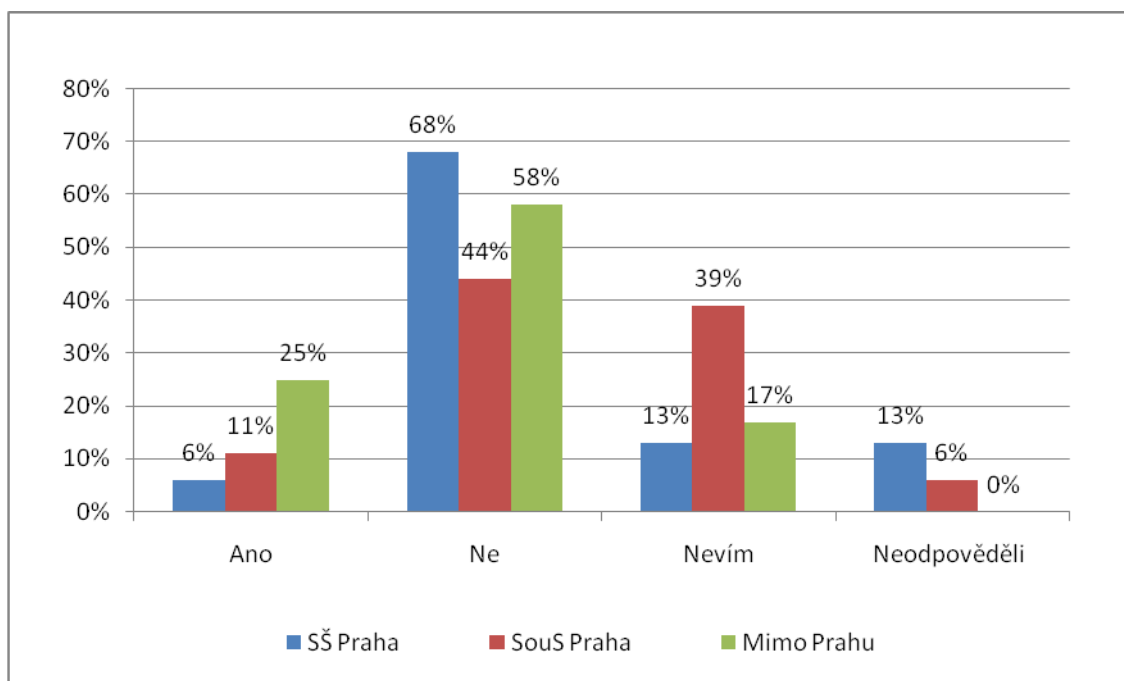
Odpovědi		
Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
"Takový lidé si ani někdy nesnaží najít práci, protože se jim třeba nechce."	"Z této situace se nedá dostat."	"Je čím dál tím víc lidí, nebude práce. Levná pracovní síla z východu. "
"Pochybuji, že s tím stát něco bude dělat."	"Protože nechtějí pracovat a mají nechuť k práci."	"V dnešní době se těžko někdo uchytí."
"Protože budou mít pořád stejné peníze."	"Nevím."	"Protože se tito lidé nepoučí a nezačnou se sebou něco dělat."
"Není dost dětí, nebude nikdo pracovat na staré."	x	"Berou svůj život špatným stylem, dokud to nepochopí, nevymaní se z ní a děti to po nich budou přebírat."
"Protože stát zvyšuje daně, vše se zdražuje, ale příjmy se snižují."	x	"Jestli se nezvýší minimální mzda na úroveň EU, jestliže se nezmění systém sociálních dávek."
"Stát lidi spíše obírá o peníze, než aby jim přidával, a myslím, že se to do budoucna nezlepší."	x	"Jelikož ti, co si začnou půjčovat již v závratné výši, tak to většinou končí bankrotem, pořád si už půjčují a už to nepřijde divné, neberou to jako problém."
"Např. bezdomovci si špatně hledají práci."	x	"Protože stát nemá peníze."

Celkový počet odpovědí byl 17 (100 %). Z toho na střední státní škole v Praze odpovědělo celkem 7 (41 %) žáků, na střední soukromé škole v Praze odpověděli 3 (18 %) žáci a na střední státní škole mimo Prahu odpovědělo celkem 7 (41 %) žáků.

Otázka č. 9: Myslíte si, že minimální mzda v České republice je dostatečně vysoká, aby pokryla veškeré náklady, které člověk potřebuje na měsíc k životu?

Graf č. 6: Výše minimální mzdy v České republice

N = 46

V této otázce bylo možno zaškrtnout pouze jednu odpověď. Celkový počet možných odpovědí byl 46, ale pouze 43 žáků odpovědělo. Z toho "ano" odpovědělo celkem 6 (13 %) žáků, "ne" odpovědělo celkem 26 (57 %) žáků a "nevím" odpovědělo celkem 11 (24 %) žáků. Celkem 3 (6 %) neodpověděli.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, odpovědělo jen 14 žáků. Z toho "ano" odpověděl 1 (6 %) žák, "ne" odpovědělo 11 (68 %) žáků a "nevím" odpověděli 2 (13 %) žáci. Celkem 2 (13 %) žáci neodpověděli.

Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, odpovědělo 17 žáků. Z toho "ano" odpověděli 2 (11 %) žáci, "ne" odpovědělo 8 (44 %) žáků, "nevím" odpovědělo 7 (39 %) žáků a 1 (6 %) žák neodpověděl.

Na střední státní škole mimo Prahu odpovědělo všech 12 žáků, "ano" odpověděli 3 (25 %) žáci, "ne" odpovědělo 7 (58 %) žáků, "nevím" odpověděli 2 (17 %) žáci.

Tabulka č. 11: Zdůvodněte svoji odpověď

N = 43

Odpověď	Zdůvodnění		
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
Ano	"Když bude žít střídavě, ale chudí přijdou ..."	"Stačí na uživení."	"Pokud by žil člověk sám, tak mu to na přežití stačí."
	x	"Pokud by ale chtěli, vydělávali by více."	"Cca 8500 Kč člověku stačí na měsíc, ale nemůže se samozřejmě moc roztahovat - musí žít skromně."
	x	x	"K životu ano, ale k rozvoji ne."
Ne	"Mzda v ČR je směšně malá na výdaje, které člověk má, zaplatí sice vše (ale nemůže si nic ušetřit, někdy s obtížemi)."	"Potřebujeme na měsíc více."	"Nájmy, potraviny, voda, plyn, elektrika, apod. se stále zvyšují a proto min. mzda neodpovídá, zvláště má-li člověk dítě."
	"Každý člověk má jiné výdaje a potřeby."	"Je příliš málo na pokrytí některých potřeb."	"Početně: 8500-5000 (nájem, voda) - 1500 (jídlo, pití) - 2000 (základní potřebné věci: hygienické potřeby) = 0"
	"Pronájem bytů jsou velice drahé, a když má člověk ještě děti, jde to velice těžko."	"Měla by být vyšší."	"Pokud žije člověk sám, nemá šanci z minimální mzdy pokrýt základní náklady, stěží mu zbude na jídlo."
	"Je nedostačující."	"Protože dne jsou věci dražší."	"Ne, protože rostou ceny potravin a věcí, ale cena peněz neroste."
	"Cena výrobků a služeb na trhu je větší, než minimální mzda pokryje."	"Jak u koho, ale spíš ne."	"Když je někdo sám a sám si platí nájem a živí se, nestačí mu to."
	"Cena statků a služeb stále rostou, ale (platy) mzdy zůstávají stejné."	x	"Je malá a člověk si za to nekoupí ani dvě ponožky."

Odpověď	Zdůvodnění		
	Státní školy v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
"Stát by se měl zaměřit na výši cen nájemného a ceny potravin a z toho vypočítat minimální mzdu."		x	x
"Minimální mzda oproti ostatním státům je víceméně směšná (i při úvaze o jiných nákladech v jiných zemích.)"		x	x
"Některé náklady mohou být větší a to je těžké je pokrýt."		x	x
"Nájem, jídlo a životní potřeby se stále zvyšují."		x	x
"Nestačí na bydlení, energie a ještě jídlo, popřípadě léky."		x	x

Počet možných odpovědí bylo 43, svou odpověď zdůvodnilo pouze 28 žáků. Odpověď "ano" zdůvodnilo 6 (14 %) žáků, odpověď "ne" zdůvodnilo 22 (51 %) žáků a odpověď "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 15 (35 %) žáků neodpovědělo vůbec.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, zdůvodnilo svou odpověď celkem 12 žáků. Odpověď "ano" zdůvodnil 1 (6 %) žák, "ne" zdůvodnilo 11 (69 %) žáků a "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 4 (25 %) žáci neodpověděli.

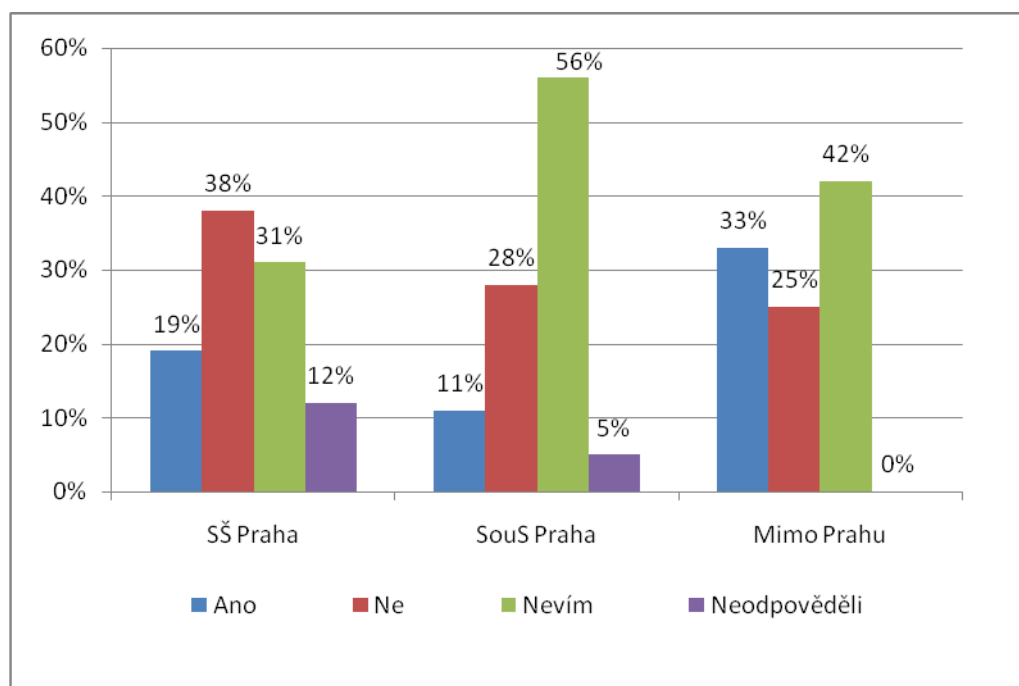
Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, zdůvodnilo svou odpověď celkem 7 žáků. Odpověď "ano" zdůvodnili 2 (11 %) žáci, "ne" zdůvodnilo 5 (28 %) žáků a "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 11 (61 %) žáků neodpovědělo.

Na střední státní škole mimo Prahu, z celkového počtu 12 žáků, zdůvodnilo svou odpověď celkem 9 žáků. Odpověď "ano" zdůvodnili 3 (25 %) žáci, "ne" zdůvodnilo 6 (50 %) žáků a "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 3 (25 %) žáci neodpověděli.

Otázka č. 10: Považujete současný systém sociálních dávek za dostačující?

Graf č. 7: Dostačující systém sociálních dávek

N = 46

V této otázce bylo možno zaškrtnout pouze jednu odpověď. Celkový počet možných odpovědí byl 46, pouze 43 žáků odpovědělo. Z toho "ano" odpovědělo 9 (20 %) žáků, "ne" odpovědělo 14 (30 %) žáků a "nevím" odpovědělo 20 (44 %) žáků. Celkem 3 (6 %) žáci neodpověděli.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, odpovědělo 14 žáků. Z toho "ano" odpověděli 3 (19 %) žáci, "ne" odpovědělo 6 (38 %) žáků a "nevím" odpovědělo 5 (31 %) žáků. Celkem 2 (12 %) žáků neodpovědělo.

Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, odpovědělo 17 žáků. Z toho "ano" odpověděli 2 (11 %) žáci, "ne" odpovědělo 5 (28 %) žáků, "nevím" odpovědělo 10 (56 %) žáků. Pouze 1 (5 %) žák neodpověděl.

Na střední státní škole mimo Prahu odpovědělo všech 12 žáků. Z toho "ano" odpověděli 4 (33 %) žáci, "ne" odpověděli 3 (25 %) žáci a "nevím" odpovědělo 5 (42 %) žáků.

Tabulka č. 12: Zdůvodněte svoji odpověď

N = 43

Odpověď	Zdůvodnění		
	Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
Ano	"Cikáni do práce."	"Nic bych jim nedával."	"Dostávají víc než moc."
	"Myslím si, že stát dává vysoké dávky."	"Berou moc, na to že nic nedělají."	"Pokud má stát na dávky pro cikány, tak asi stačí."
	"Je až moc skupin jiných zemí, kterým výše dostačují, nepřidávala bych."	x	"Jak kterých solidárních dávek, některé jsou vysoké až moc."
	x	x	"Špatná je pouze neinformovanost lidí, ale emigrantů, kteří se nesnaží a žijí pouze z nich, tyto dávky bych zatrhl, nebo alespoň zkrouhla."
Ne	"Lidé s tím sotva vyjdou."	"Republika na víc nemá."	"Dostávají to nesprávně lidé."
	"Jsou rozdíly mezi skupinami lidí."	"Nic mi nezbude."	"Je špatně nastaven, lidé, kteří peníze opravdu potřebují, dostávají málo, lidé, kteří (viz určitá rasová skupina) nechtějí pracovat, jich zneužívají."
	"Ten, kdo nepracuje, by neměl dostávat nic. Jen Česky s dětmi."	x	x
	"Špatný systém uznávání a přiřazování dávek."	x	x
	"Měli by být větší."	x	x

Počet možných odpovědí byl 43, celkem odpovědělo jen 18 žáků. Z toho odpověď "ano" zdůvodnilo celkem 9 (21 %) žáků, odpověď "ne" zdůvodnilo 9 (21 %) žáků a odpověď "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 25 (58 %) žáků neodpovědělo.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, zdůvodnilo svou odpověď celkem 8 žáků. Z toho "ano" zdůvodnili 3 (19 %) žáci, "ne" zdůvodnilo 5 (31 %) žáků a "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 6 (50 %) žáků neodpovědělo.

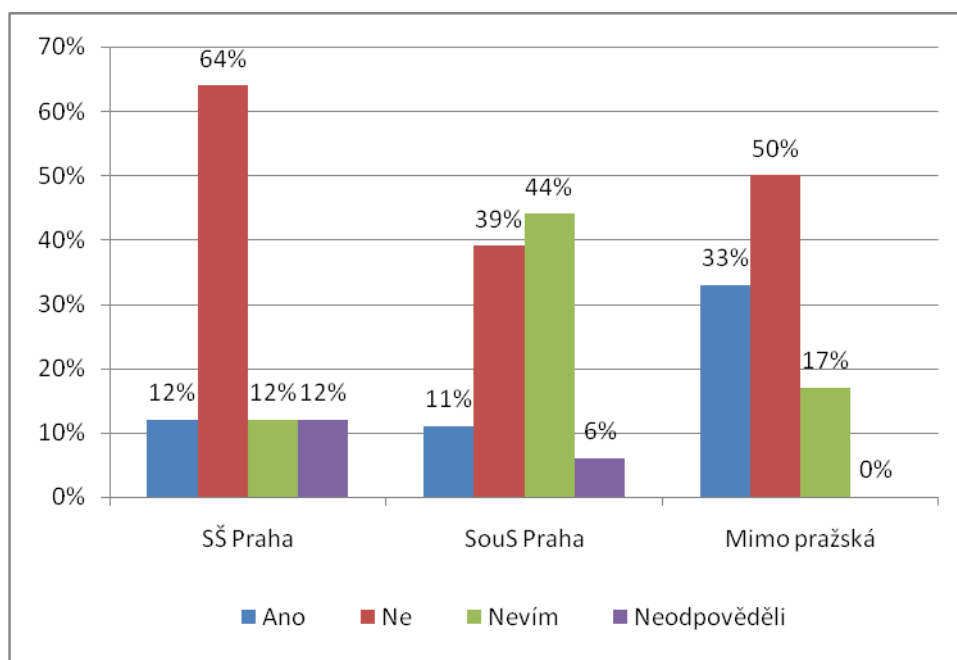
Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, zdůvodnili svou odpověď celkem 4 žáci. Z toho "ano" zdůvodnili 2 (11 %) žáci, "ne" zdůvodnili 2 (11 %) žáci a "nevím" nezdůvodnil nikdo. Neodpovědělo celkem 14 (78 %) žáků.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 12 žáků, zdůvodnilo svou odpověď celkem 6 žáků. Z toho "ano" zdůvodnili 4 (34 %) žáci, "ne" zdůvodnili 2 (16 %) žáci a "nevím" nezdůvodnil nikdo. Celkem 6 (50 %) žáků neodpovědělo.

Otázka č. 11: Myslíte si, že škola má možnost nějakým způsobem tyto rozdíly změnit (zastírat)?

Graf č. 8: Možnost změnit (zastírat) rozdíly ve škole

N = 46

V této otázce bylo možno zaškrtnout pouze jednu odpověď. Celkový počet možných odpovědí byl 46, celkem odpovědělo jen 43 žáků. Z toho "ano" odpovědělo celkem

8 (17 %) žáků, "ne" odpovědělo celkem 23 (50 %) žáků a "nevím" odpovědělo celkem 12 (26 %) žáků. Celkem 3 (7 %) žáci neodpověděli.

Na střední státní škole v Praze, z celkového počtu 16 žáků, odpovědělo celkem 14 žáků. Z toho "ano" odpověděli 2 (12 %) žáci, "ne" odpovědělo 10 (64 %) žáků a "nevím" odpověděli 2 (12 %) žáci. Celkem 2 (12 %) žáci neodpověděli.

Na střední soukromé škole v Praze, z celkového počtu 18 žáků, odpovědělo celkem 17 žáků. Z toho "ano" odpověděli 2 (11 %) žáci, "ne" odpovědělo 7 (39 %) žáků a "nevím" odpovědělo 8 (44 %) žáků. Neodpověděl 1 (6 %) žák.

Na střední státní škole mimo Prahu odpovědělo všech 12 žáků. Z toho "ano" odpověděli 4 (33 %) žáci, "ne" odpovědělo 6 (50 %) žáků a "nevím" odpověděli 2 (17 %) žáci.

Otázka č.11a: Pokud je odpověď ano, napište 3 prostředky, které může škola využít, aby snížila či smazala sociální rozdíly mezi žáky.

Tabulka č. 13: Tři prostředky pro smazání sociálních rozdílů mezi žáky

N = 8

Prostředky		
Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
"Učebnice zdarma, možnost kopírování."	"Výuka, motivace úspěchu, pracovitost."	"Škola může obléct žáky do svých jednotných uniforem."
"Nošení uniforem."	"Školní uniformy"	"Brát je jako celek, nikoho nevyjímaje. Uniformy - VB, nemít zbytečné finanční nároky."
x	x	"Zavedla bych uniformy, zakázala bych parkovat auta před školou, platila bych všechny výlety."
x	x	"Odstranit nebo zamezit šikaně a posměškům mezi žáky, využít vzdělávacích prostředků i pro ty, co nemají dostatečné finance, poslední mě momentálně nenapadá."

Celkový počet odpovědí byl 8. Z toho na střední státní škole v Praze odpověděli 2 (25 %) žáci, na střední soukromé škole v Praze odpověděli 2 (25 %) žáci, a na střední státní škole mimo Prahu odpověděli celkem 4 (50 %) žáci.

III. Část - Náměty a připomínky

Otázka č. 12: Prosím o informaci, zda vám v dotazníku něco chybělo.

Tabulka č. 14: Informace, zda v dotazníku něco chybělo

N = 46

Odpověď		
Státní škola v Praze	Soukromá škola v Praze	Státní škola mimo Prahu
"Ne, byl zcela úměrný a akorát."	"Nechybělo."	"Nic mi nechybělo"
"Nic nechybělo."	"Nechybělo."	"Asi ne."
"Nic."	"Ne, nechybělo."	"Nic, děkuji."
"Nechybělo."	"Nevím."	"Myslím, že nechybělo."
"Dotazník byl velmi zajímavý."	"Ne, pouze nesouhlasím s financováním chudých lidí. Rodiče si také na vše vydělali sami."	"Dotazník byl velmi zajímavý. Doufám Vám pomůže a diplomová práce bude velmi dobrá. Hezký den."
"Nic."	"Ne."	"Nic."
"Nechybělo."	"Nic nechybělo."	x
x	"Nic."	x

Celkem možných odpovědí bylo 46 (100 %). Z toho odpovědělo pouze na státní škole v Praze celkem 7 (15 %) žáků a 9 (20 %) žáků neodpovědělo. Na soukromé škole v Praze odpovědělo 8 (17 %) a 10 žáků (22 %) neodpovědělo. Na státní škole mimo Prahu odpovědělo celkem 6 (13 %) a 6 žáků (13 %) neodpovědělo.

3.4 Diskuze a komparace výsledků

Cíl: Jaký je postoj žáků posledních čtvrtých ročníků vybraných středních škol k chudobě v současné české společnosti.

Předpoklad č. 1: Minimálně 80 % žáků státních pražských i mimopražských škol má povědomost o základních ukazatelích chudoby v České republice.

Předpokladu č. 1 odpovídaly otázky č. 1, 2, 3 a 4. Otázky se týkaly názorů žáků, zda považují Českou republiku v rámci Evropské unie za chudý stát, odpověď měli žáci také zdůvodnit, další otázka byla zaměřena na uplatnění žáků na trhu práce. Dvě otázky byly zaměřeny na to, jakou mají žáci představu o výši minimálním potřebném příjmu na měsíc a o životním a existenčním minimu. Tyto ukazatele byly zvoleny záměrně, protože se jednalo o žáky odborných škol s ekonomickým zaměřením. Na těchto školách se v předmětech základy společenských věd, ekonomika a ekonomie tyto ukazatele několikrát v různých souvislostech probírají a opakuji. Ukázalo se, že žáci na všech typech vybraných škol mají minimální představu o potřebném příjmu na měsíc (správně odpovědělo v otázce č.3: Jaká je vaše představa o minimálním potřebném příjmu na měsíc 10 ze všech dotazovaných). Ze zbývajících odpovědí je patrné, že se jedná o náhodné odpovědi. Podobná situace nastala i u otázky č. 4, kdy z celkového počtu respondentů správnou odpověď na částku existenčního minima označili pouze 2, největší skupina respondentů označila částku mnohem vyšší. Totéž platí u dotazů na životní minimum, kde 2 respondenti označili správnou odpověď a největší skupina stanovila částku dokonce čtyřikrát vyšší. Tyto odpovědi nekorespondují s výsledky odpovědí na otázku č. 1 (Považuje Českou republiku za chudý stát v Evropské unie), protože se zde žáci soukromé pražské školy a mimo pražské (72 % a 58 %) více přikláněli k odpovědi, že je Česká republika chudý stát. Tato jejich představa je v přímém rozporu s jimi označovanými částkami, které jsou předpokladem pro výpočet sociálních dávek pro lidi ve velmi obtížné sociální situaci. Domnívám se, že výsledné odpovědi vycházejí z nedostatečných znalostí žáků, přestože rámcově vzdělávací plány toto obsahují. **Cíl jsem splnila. Tento předpoklad se nenaplnil.**

Dílčí cíl: Jak posuzují chudobu žáci čtvrtých ročníků všech vybraných škol.

Předpoklad č. 2: Maximálně 75 % žáků mimopražských škol se považuje za chudší než žáci pražských škol.

Předpokladu č. 2 odpovídaly otázky č. 5 a 6. Otázky byly zaměřeny na výčet devíti položek a otázku, zda žáci považují svou domácnost za chudou. Nabízené položky jsou mezinárodně uznávané a využívají se v různých výzkumech. Z celkového výčtu položek žáci všech typů škol neoznačovali za chybějící vytápění bytu, pračku, barevnou televizi a telefon. Odpovědi svědčily o tom, že respondentům nechybí žádná z nabízených hmotných statků. Naopak se ukázalo, že výsledky odpovídají současným sociologickým průzkumům a to, že domácnosti nemají dostatečné prostředky na krytí nečekaných výdajů, že řada z nich si nemůže dovolit týden dovolené ročně mimo domov a že nejsou schopni předcházet vzniku dluhů. Označení položky jídlo s masem nebo rybou každý druhý den se ukazuje jako sporná, protože řada mladých lidí v současné době dává přednost zdravému životnímu stylu a mnozí z nich jsou vegetariáni. **Cíl jsem splnila. Tento předpoklad se naplnil.** Pražská škola stání i soukromá zúžila výčet položek na tři nejčastěji označované (výdaje, dovolená, dluhy). Mimopražská škola měla rozložení položek četnější (výdaje, dovolená, dluhy, jídlo a automobil. Z výsledků odpovědí na otázku č. 6: Považujete svou domácnost za chudou nadpoloviční většina, to je 62 % a 83 %, žáků ze střední státní i soukromé školy v Praze odpověděla, že ne. Naopak nadpoloviční většina (58 %) žáků čtvrtého ročníku střední školy mimo Prahu odpověděli "spíše ne". Z odpovědi "spíše ne" pramení určitá nejistota a proto lze odvodit, na rozdíl od odpovědí žáků pražských škol, že žáci mimopražské školy se považovali za chudší než jejich vrstevníci. Otázky, které se týkají představy o minimálním příjmu na měsíc, stanovení existenčního a životního minima na měsíc, žáci mimo pražské státní školy uváděli ve všech případech vyšší částky než je realita (5.000,- Kč existenční minimum, 7.000,- minimální potřebný příjem na měsíc, životní minimum 12.000,- Kč). Přesto si v hodnocení vlastní situace nebyli tak jistí. V rámci těchto výsledků je nutné přihlédnout k možnému zkreslení, protože žáci nemusí vždy přiznat reálnou rodinnou situaci a to z důvodů, že se například stydí nebo nejsou o situaci zcela informováni.

Dílčí cíl: Jak posuzují chudobu žáci čtvrtých ročníků všech vybraných škol.

Předpoklad č. 3: Maximálně 80 % všech dotazových žáků se domnívá, že určitá skupina lidí je k chudobě předurčena.

Předpokladu č. 3 odpovídaly otázky č. 7, 8, 9 a 10. Otázky směřovaly k určení kritérií pro označení chudého člověka, skupin lidí, kteří jsou v České republice ohroženy chudobou, k reprodukci chudoby u těchto skupin. Další otázka byla zaměřena na výši minimální mzdy a k tomu, zda je schopna pokrýt náklady člověka na celý měsíc. Poslední otázka zjišťovala, zda je současný systém sociálních dávek v České republice dostačující. Žáci museli sami stanovit kritéria, podle kterých by považovali člověka za chudého. Mezi nejčastější kritéria patřily nemožnost zabezpečit základní potřeby (39 %), jako například jídlo, pití, oblečení, dále uváděli hmotné statky (25 %), například auto, telefon, bydlení, nedostatek finančních prostředků (19 %), například nízký plat, půjčky, ale také i nedostatečné vzdělávání (2 %). Žáci se domnívají, že neuspokojení základních lidských potřeb je prvotním znakem chudoby a teprve na druhém místě jsou chybějící hmotné statky. V předcházející části dotazníku (otázka č. 5) žáci sami uvedli, že hmotné statky jim ve vlastní domácnosti nechybí, problém byl většinou finanční povahy (nečekané výdaje, dovolená a předcházení vzniku dluhů). Pokud ale měli označit jiného člověka za chudého, tak potom chybějící hmotný statek byl pro ně ukazatelem chudoby. V dotazníku se objevily také kritéria typu: spravedlivý, poctivý, hloupý. Na toto hodnocení navazovala otázka č. 8, kde měli žáci vyjmenovat tři skupiny lidí, které jsou v České republice ohroženy nejvíce chudobou. Ve výsledcích převažovali lidé ze sociálně slabší vrstvy (důchodci, matky samoživitelky, nezaměstnaní), celkem 47 %, lidé na okraji společnosti (bezdomovci, drogové závislí), celkem 26 %, cizinci a jiné národnosti (Romové, žadatelé o azyl, migranti), celkem 16 %, a další, celkem 11 %. Ukázala se spojitost této otázky s předcházející otázkou č. 7, protože většina uvedených skupin splňovala žáky uvedená kritéria. S otázkou č. 8 souvisela úvaha, zda bude docházet u těchto skupin k reprodukci chudoby. Například skupina sociálně slabších a nízký plat, jako uvedené kritérium, nebo lidé na okraji společnosti a neuspokojené základní potřeby, jako uvedené kritérium. Myslím si, že označení těchto skupin žáky, vycházelo ze zkušeností ze svého okolí a z médií. Z odpovědí žáků vyplynulo také to, že člověk nemá šanci se z reprodukce chudoby vymanit, například "Z této situace se nedá dostat.", nebo "Takový lidé si ani někdy nesnaží najít práci, protože se jim třeba

nechce.", nebo "Berou svůj život špatným stylem, dokud to nepochopí, nevymaní se z ní a děti to po nich budou přebírat.". Domnívám se, že jsou žáci obeznámeni s tím, že nejen naše země, ale evropská i světová ekonomika prochází hospodářskou krizí, která je provázena rostoucí nezaměstnaností, zhoršeným uplatněním na trhu práce a s omezením výdajů státního rozpočtu na sociální výdaje. **Cíl jsem splnila. Tento předpoklad se naplnil.**

Otázky, které měly podpořit předpoklad, se týkaly dostačující výše minimální mzdy a sociálních dávek. Žáci z nadpoloviční většiny se domnívali, že minimální mzda není dostačující, 57 % žáků. Paradoxem je, že tito žáci určovali v první části dotazníku výši minimální mzdy kolem 11.000,- Kč měsíčně. Tato částka převyšuje nominální minimální mzdu o více jak 2.000,- Kč měsíčně a zároveň se zdá žákům nízká. Opět se domnívám, že tento výsledek souvisí s neznalostí. Na dotaz, zda je dostačující i systém sociálních dávek skoro polovina žáků odpověděla, že neví, celkem 44 %. Žáci nebyli schopni odpovědět i přesto, že informace, vztahující se k této problematice, jsou předmětem učiva základů společenských věd a ekonomiky odborných středních škol. Odpovědi žáků, kteří se vyjádřili na otázku týkající se systému sociálních dávek, byly podobné. Upozornili na zneužívání dávek a nesouhlasili s nespravedlností systému přiznání dávek u lidí, kteří dávky opravdu potřebují. Například odpověď: "Je špatně nastaven, lidé, kteří peníze opravdu potřebují, dostávají málo, lidé, kteří (viz určitá rasová skupina) nechtějí pracovat, jich zneužívají.", nebo "Ten, kdo nepracuje, by neměl dostávat nic. Jen Češky s dětmi.", nebo "Špatná je pouze neinformovanost lidí, ale emigrantů, kteří se nesnaží a žijí pouze z nich, tyto dávky bych zadržela nebo alespoň zkrátila."

Dílčí cíl: Jaká doporučení a prevenci žáci všech vybraných čtvrtých ročníků navrhnou proti snižování chudoby žáků na školách.

Předpoklad č. 4: Nadpoloviční většina žáků uvede školní uniformu jako vhodný prostředek, který bude stírat sociální rozdíly mezi žáky.

Předpokladu č. 4 odpovídala otázka č. 11., která se vztahovala k možnosti školy zmírnit sociální rozdíly mezi žáky z různých společenských vrstev a navrhnout doporučení. Většina žáků (50 %) odpověděla, že škola nemá prostředky na to, aby umožnila stírání

rozdílů mezi žáky. V podotázce, které nutila k zamyšlení nad vhodnými prostředky, které mohou školy využít, uvedli žáci právě školní uniformy, dále potom učebnice zdarma, placení výdajů souvisejících se vzděláváním (výlety a ostatní školní pomůcky), například: "Škola může obléct žáky do svých jednotných uniforem.", nebo "Odstranit nebo zamezit šikaně a posměškům mezi žáky, využít vzdělávacích prostředků, i pro ty, co nemají dostatečné finance, poslední mě momentálně nenapadá.". Domnívám se, že s omezeným počtem nápadů, se kterými žáci přicházeli, souvisí s neochotou přemýšlet nebo zamyslet se nad touto problematikou a také možná neochota ze strany žáků pomáhat sociálně slabším.

Cíl jsem splnila. Tento předpoklad se nenaplnil.

3.5 Závěr praktické části diplomové práce

S déle trvající celosvětovou hospodářskou krizí se zvýšilo sociální napětí v řadě zemí, Českou republiku nevyjímaje. V médiích se objevuje řada článků a reportáží, které poukazují na neutěšenou sociální situaci určitých skupin obyvatelstva.

Pokusila jsem se v praktické části své diplomové práce zjistit, jaký je postoj žáků středních státní i soukromých škol k chudobě a jak obecně tuto situaci vnímají. Výsledky šetření nebyly až tak překvapivé, jako spíš zjištění, které předmětem šetření nebylo. Přestože se jednalo o žáky škol s ekonomickým zaměřením, tak jejich povědomost o základních ekonomických ukazatelích, které se týkají sociální problematiky (minimální mzda, existenční minimum, životní minimum, hmotná nouze, sociální dávky), byla téměř nedostačující. Zarážející je především to, že se jednalo o žáky posledního čtvrtého ročníku, mladé lidi, kteří budou zanedlouho vstupovat na trh práce.

Otázky, které byly kladeny v dotazníkovém šetření a vždy odpovídaly jednomu ze čtyř předpokladů, byly provázané a měly potvrdit povědomost žáků o chudobě v současné České republice. Toto lze doložit například na problematice minimální mzdy, která se objevila v otázkách č. 3 a č. 9. Konkrétně v otázce č. 9 měli žáci uvést, zda si myslí, že částka minimální mzdy je dostatečně vysoká. Ze všech respondentů celkem 26 odpovědělo, že ne. Zároveň z této skupiny pouze 10 respondentů označilo správnou částku minimální mzdy. Tyto odpovědi lze považovat za relevantní. Tito respondenti své odpovědi také zdůvodnili, například: "Mzda v ČR je směšně malá na výdaje, které člověk

má, zaplatí sice vše, ale nemůže si nic ušetřit, někdy s obtíží.", nebo "Stát by se měl zaměřit na výši cen nájemného a ceny potravin a z toho vypočítat minimální mzdu." Ostatní respondenti uváděli výši mzdy, buď velmi malou (5.000,- Kč), nebo velmi vysokou (11.000,- Kč a více). Zároveň se domnívali, že částka minimální mzdy (odpověď 11.000,- Kč) není dostačující a spojovali tuto částku s chudobou. Neuvedomovali si, že tato částka odpovídá téměř průměrnému starobnímu důchodu v České republice. Důkazem je i to, že řada žáků nemá ani základní povědomí o tom, jaké jsou měsíční náklady na živobytí na osobu, nemají představu o cenách a neumí hospodařit s penězi. To samé se týká i znalostí o existenčním a životním minimu. O tom svědčí odpověď jednoho z respondentů, která byla velmi konkrétní, protože se domníval, že částka minimální mzdy není dostatečná. V odpovědi uvedl vlastní rozpočet: 8.500,- Kč – 5.000,- Kč (nájem) – 1.500,- Kč (náklady na jídlo a pití na celý měsíc) – 2.000,- Kč (ostatní potřeby, například i hygienické). Zároveň tento respondent uvedl částku minimálního potřebného příjmu na měsíc v rozmezí od 5.001,- Kč do 7.000,- Kč, u existenčního i životního minima uvedl stejnou částku 3.000,- Kč.

Další překvapujícím zjištěním pro mě bylo, když žáci měli, v otázce číslo 8, uvést skupiny lidí, které jsou podle nich ohroženy chudobou. Na všech typech škol se častokrát objevila odpověď typu, že chudý je například dělník. V dnešní době mladí lidé mají představu, že člověk, který obsluhuje nějaké strojní zařízení a nejde do práce v obleku, tak musí být chudý. Pro žáky by bylo asi velkým překvapením, že seřizovač strojů například v poděbradských sklárnách si vydělá měsíčně kolem 36.000,- Kč, což bude mzda, na kterou většina z nich možná ani nedosáhne.

Výsledky ukázaly, že řada žáků si uvědomila skutečnost, že sociální dávky jsou určitými skupinami obyvatel zneužívané. Upozornili na to a vyslovili názor, že stát by měl podmínky pro vyplácení sociálních dávek změnit tak, aby se finanční prostředky dostaly k těm, kteří je skutečně potřebují a sami se snaží svou situaci změnit, ale jejich vlastní vydělané prostředky jim na to nestačí.

3.5.1 Praktická doporučení

Doporučila bych, aby školy věnovaly sociální problematice větší pozornost. V mladých lidech by měly pěstovat větší pocit sociální soudržnosti, ale zároveň je vedly k větší odpovědnosti za svůj budoucí život. Tak, jako se našel projekt finanční gramotnosti, je jistě možné vytvořit a zavést něco obdobného v oblasti sociální politiky. Ačkoliv je na školách zaveden rámcově vzdělávací program a školní vzdělávací program, plní tyto dokumenty pouze formální funkci. Látka se odučí, ale ukazuje se, že praktický výstup je mizivý. Vhodnější by bylo, kdyby žáci byli vedeni k tomu, aby informaci, kterou získají, uměli dál prakticky využít. Žáci by měli mít větší povědomí o tom, kam a na koho se obrátit. Měli by mít možnost seznámit se s dokumenty a formuláři, které potřebují pro zažádání různých dávek a na druhou stranu by měli vědět, že dávky nejsou samozřejmostí. Tyto informace by měli být nejenom pro ně, ale měli by je umět využít i k poskytnutí pomoci někomu blízkému. Škola by měla žáky vést k tomu, že neexistují pouze státní instituce, ale také nestátní neziskových organizací, které nabízejí různé programy, například pro vyhledávání zaměstnání. Školám bych doporučila, aby žáky aktivně zapojily například do projektu, který sama škola vyhlásí. Výsledkem takového projektu bude skutečná pomoc od žáků. Školy, které pomáhají, již existují, stačí je víc zviditelnit a ukázat výsledky práce samotných dětí, které pomohly.

Pokud bych měla navrhnout praktická doporučení, která je škola schopná realizovat vlastními silami a aniž by to naráželo na porušení zákona, zvolila bych vytvoření školního fondu, ze kterého budou poskytovány finanční prostředky pro dítě ze sociálně slabého prostředí. Tyto prostředky budou sloužit k pokrytí nákladů na obědy, školní pomůcky, účast dětí na školních akcích (například vstupné). Příspěvky do fondu by mohly plynout z kulturních nebo sportovních akcí, které může škola pořádat. Příkladem mohou být školní ples pro rodiče a přátele školy, vánoční besídka, školní akademie, orientační běh pro rodiče a děti, sportovní utkání ve spolupráci s jinou školou, školní olympiáda, výstava domácích mazlíčků. Výtěžek z těchto činností - dobrovolné vstupné - by sloužil jako finanční zdroj do školního fondu. Základním kritériem pro podání žádosti na příspěvek ze školního fondu by byla sociální situace rodiny, a zda rodina pobírá dávky (lze doložit). Další roli bude mít posouzení pedagogických pracovníků, popřípadě vedoucí školní jídelny, kteří jsou v každodenním kontaktu s dítětem a všimají si, zda dítě má svačiny a pravidelně

navštěvuje školní jídelnu. Na mnoha školách existují zájmové kroužky (keramická dílna, výtvarný kroužky, pracovní činnosti). Výtvary žáků by mohly být nabízeny na výše uvedených akcích k zakoupení za dobrovolnou částku. Všichni žáci by se mohli během roku účastnit sběru papíru, léčivých rostlin. V posledních letech je velmi známý sběr plastových víček, která se třídí podle barev a které vykupují závody na zpracování plastu. Škola může vypsát soutěž mezi třídami, vítěznou třídu může nějak odměnit. Výtěžek poputuje do školního fondu nebo přímo na obědy pro konkrétní dítě, popřípadě na jeho svačiny. Pokud to není v rozporu se zákonem, je možnost, že by sdružení rodičů odhlasovalo, že školní jídelna bude vydávat nevyzvednuté, neodhlášené obědy dětem, jejichž rodiče obědy nemohou z finančních důvodů zaplatit. Dalším možným zdrojem je prodej školních triček, která mohou žáci využít při zmiňovaných sportovních akcích, při reprezentaci školy nebo i na školním výletě.

Ze školy by měly být odstraněny veškeré automaty na sladké nápoje, sladkosti, tyčinky, brambůrky a nezdravé potraviny, které jsou předražené. Automaty vybízejí děti k utracení a prohlubují sociální rozdíl, který děti velmi vnímají. Jsou děti, které mají z domova dostatek finančních prostředků, denně je utrácejí za zbytečnosti a na druhé straně jsou děti, které peníze nedostávají.

Další možností, která ale naráží na legislativu, je spolupráce škol s potravinovými řetězci. Supermarkety, hypermarkety musí pravidelně vyčleňovat potraviny, kterým končí doba trvanlivosti a děje se tak 2-3 dny před jejím ukončením. Navrhla bych, aby potraviny typu jogurty, sýry a ostatní mléčné výrobky mohly být rozdávány jako svačina.

Současná ekonomická situace řady rodin vzhledem k hospodářské krizi, rostoucí nezaměstnanosti, zvyšující se zadluženosti domácností, zvětšujícímu se počet neúplných rodin, je poměrně obtížná. V budoucnosti asi porostou případy, kdy děti budou muset využívat nejen pomoc od státu, ale také pomoc od školy, k zajištění svých základních potřeb. Nebude se to týkat pouze krajů s tradičně vysokým počtem nezaměstnaných osob. Pokud se má do budoucna v tomto ohledu něco změnit, mělo by asi dojít ke spolupráci několika resortů (například MŠMT, MPSV, MF), které by koordinovaly svou činnost. Jednalo by se o to, že školy budou prohlubovat finanční gramotnost žáků a zároveň je budou připravovat na profese, které očekává trh práce. Školy nebudou chrlit absolventy, kteří do budoucna nemají uplatnění. MPSV má nejlepší přehled o trhu práce a může

podpořit rozvoj žádoucích oborů a zároveň může finančními pobídkami podpořit zřizování praktikantských pracovních míst, nebo vytvořit nové pracovní místo. MF může rozhodovat o tom, jak, kolik a na co prostředky uvolní.

4 ZÁVĚR

Svou práci na téma "Chudoba v současné české společnosti z pohledu studentů vybraných středních škole" jsem si zvolila proto, že v posledních letech se v České republice výrazně zvýšily sociální rozdíly mezi různými vrstvami obyvatelstva a to především v souvislosti s déle trvající ekonomickou krizí. Ukazuje se, že sociální pomoc nemusí být vždycky zaměřená na rozvojové státy, ale že v naší bezprostřední blízkosti je řada lidí a rodin, kteří by podobnou pomoc využili. Stát má k dispozici vybudovanou sociální síť, jejímž smyslem má být pomoci lidem nejrozumnějšího věku, kteří se ocitli v těžké situaci a kterou nejsou schopni vlastními silami vyřešit. Pomoc, kterou sociální síť nabízí je jenom dočasná a je nastavena tak, aby aktivovala každého k tomu, aby se postaral především sám o sobě a nespolehl jenom na stát. V každé společnosti jsou dvě skupiny, které se špatnou situací vyrovnávají nejhůř a nemohou se bránit. Do této skupiny patří staří lidé (důchodci) a malé děti.

Informace jsem čerpala z různých zdrojů, například z odborného tisku a odborné literatury, ze stránek Ministerstva práce a sociálních věcí. Pro získání dalších aktuálních informací jsem kontaktovala poslance Výboru pro sociální politiku a ministryni práce a sociálních věcí.

Ve své práci jsem se zaměřila na skupinu dětí. Inspirací byl pro mě článek vytištěný v novinách, který jsem zmínila v úvodu své práce. V průběhu zpracovávání práce a sbírání podkladů jsem zjistila, že není všechno černobílé. I když se stát a škola, což je instituce nejbližší dětem, snaží pomoci, stále existují rodiny, které o pomoc zájem nejeví a svou situaci řešit nechtějí. Při studiu literatury a z různých statistik vyplynulo, že postavení České republiky v rámci chudoby států Evropské unie je velmi dobré. Stát se snaží situaci řešit a pomáhá mu v tom řada různých nestátních neziskových organizací, jako je například v posledních letech organizace Woman for Woman.

Na nelehkou sociální situaci dětí a rodičů samoživitelů poukazují také v poslední době různá média. Jedním velmi zdařilým příspěvkem je i dokument vynikající české dokumentaristky a režisérky Olgy Sommerové s názvem Samoživý. Dokument poukazuje nejen na finanční situaci dětí a rodičů, ale i na bludný kruh, ve kterém se ocitají a na jejich každodenní boj o přežití. Myslím si, že tento dokument by měl být povinně promítán

všem, kteří mohou pro tyto lidi něco skutečně udělat a to od nejvyšších politických špiček až po zaměstnance úřadu práce.

Cílem práce bylo zjistit, jaký je pohled žáků středních škol s ekonomickým zaměřením, kteří budou zanedlouho odcházet do praktického života. V dílčím cíli mě zajímal jejich názor na chudobu v současné české společnosti, na to, jak jí vnímají, jak ji posuzují a jestli si jí vůbec uvědomují. V druhém dílčím cíli jsem se zaměřila na to, zda jsou žáci schopni navrhnout možnosti řešení. Tyto cíle jsem naplnila praktickou částí diplomové práce. Obsahem praktické části byly 4 předpoklady, ze kterých se naplnily dva. Na základě výsledků jsem stanovila několik doporučení pro rozšíření teoretických znalostí žáků středních škol a také na zvýšení jejich sociálního citění. Další doporučení směřovaly k praktické pomoci a tomu, jak si škola může sehnat vlastní finanční prostředky na podporu jednotlivých dětí.

V praktické části se ukázal problém při vyplňování dotazníků, kdy někteří respondenti situaci zlehčovali a z jejich odpovědí vyplynulo, že ani nebyly myšleny vážně. Ukázalo se, že spousta mladých lidí postrádá znalost základních a ekonomických pojmů. Na druhou stranu se našli respondenti, kteří si dobře uvědomovali, že po ukončení studia nebude pro ně jednoduché uplatnit se na trhu práce.

Vzhledem k tomu, že v letošním roce ukončím své vysokoškolské studium a hodlám pracovat ve školství, tak se nepochybně v učitelské praxi setkám s dětmi, jejichž rodina bude v nelehké ekonomické situaci. Díky práci jsem zjistila, že je řada možností, jak těmto dětem pomoci a nemusí to být jen sbírka mezi rodiči žáků základních škol, kteří by dotyčnému dítěti pomohli. Existuje spousta občanských společností, a pokud rodina bude chtít, může se obrátit na úřady práce a získat potřebné finanční prostředky.

5 Literatura

- Aulická, Jírovcová (KSČM): Začala diskuze o zálohovém výživném. *Parlamentnilisty.cz - politika ze všech stran* [online]. Praha, 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Aulicka-Jirovcova-KSCM-Zacala-diskuze-o-zalohovem-vyzivnem-365927>
- Česká federace potravinových bank [online]. 2010 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://www.potravinovabanka.cz/>
- DOHNALOVÁ, Marie, MALINA, Jaroslav. *Slovník: Antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006, 778 s. ISBN 80-7204-349-8.
- Eurostat - Data explorer. Home - Eurostat [online]. 2015 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_li02&lang=en
- HORÁKOVÁ, Markéta, JAHODA, KOFRON, SIROVÁTKA, ŠIMÍKOVÁ. *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice podle indikátorů EU - vývoj v důsledku krize, fiskální konsolidace a sociální reformy*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2013, 151 s. ISBN 978-80-7416-129-2.
- *Evropa 2020: Evropská strategie růstu - Evropská komise* [online]. 2010 [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/index_cs.htm
- HORA, Ondřej, KOFRON, Pavel, SIROVÁTKA, Tomáš. *Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice s důrazem na situaci dětí podle výsledků šetření SILC*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2008, 67 s. ISBN 978-80-7416-002-8.
- Jaký zákon bych prosadila? V.: Pavla Brady, Táňa Fischerová, Michaela Marksová-Tominová. *Deník Referendum* [online]. Praha, 2013 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/16672-jaky-zakon-bych-prosadila-v-pavla-brady-tana-fischerova-michaela-marksova-tominova>

- LINDNER, Tomáš, STRNAD, Michal. Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. *Mezinárodní vztahy*. 2006, č. 2., 180 s. ISSN 0323-1844. Dostupné z: <http://mv.iir.cz/issue/view/23>
- KLÍNSKÝ, Petr. *Ekonomika 4 pro OA a ostatní SŠ*. Praha: Eduko, 2014, 160 s. ISBN 987-80-87204-88-7.
- MAREŠ, Petr. 2000. „Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 36 (3): s. 285-298 ISSN 0038-0288
- MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- MPSV. Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020. Praha, 2014, 78 s. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf
- Nařízení vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima
- NOVESKÝ, Ivan, TUVORA, Jiří. *Slabikář finanční gramotnosti*. Praha: COFET, a. s., 2009, 448 s. ISBN 80-254-4207--4.
- ONDRÁČEK, Zdeněk. Ondráček (KSČM): Zneužívání sociálních dávek. *Úvodní strana | Parlamentnílisty.cz - politika ze všech stran* [online]. 2009 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Ondracek-KSCM-Zneuzivani-socialnich-davek-360759>
- OSN Praha: Rozvojové cíle MDGs. *OSN Praha* [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205>
- Přídavek na dítě. *Integrovaný portál MPSV* [online]. 2015 [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite
- *Stenografický zápis 19. schůze, 30. října 2014*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2014. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/019schuz/19-6.html>
- Šatník, jídelna, hygiena - Arcidiecézní charita Praha. *Arcidiecézní charita Praha* [online]. 2015 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://praha.charita.cz/sluzby/svterezie/satnik-jidelna-hygiena/>

- ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Má každý žák na oběd ve školní jídelně?: Pomoc nemusí vždycky mířit jen do Afriky. *Učitelské noviny*. 2015, roč. 118, č. 8, s. 18-20. ISSN 0139-5718.
- ŠUSTOVÁ, Šárka. Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby. *Statistika&My*. 2012, č. 20, s. 20-21.
- *Tematická studie o politických opatřeních týkajících se dětské chudoby*. Brusel: Evropská komise, 2008. ISSN 1830-5423.
- Tomeš, Igor. „O chudobě jako o sociální události.“ In *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: socioklub, 1996, 126–130.
- TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, 440 s. ISBN 978-80-7367-680-3.
- Míra ohrožení chudobou závisí i na vzdělání rodičů. *Učitelské noviny*. 2015, roč. 118, č. 11, s. 26.
- V Česku žije nejméně lidí ohrožených chudobou. In: *MPSV.CZ* [online]. 2012 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/12637>
- *World Bank Group* [online]. 2015 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/>
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Předpis č. 204/2014 Sb. - Nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

6 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Ukázka vyplněného dotazníku - státní škola v Praze

Příloha č. 3 – Ukázka vyplněného dotazníku - soukromá škola v Praze

Příloha č. 4 – Ukázka vyplněného dotazníku - mimopražská škola

Příloha č. 5 – Ukázka výsledků otázky č. 7 dotazníkového šetření

Příloha č. 6 – Ukázka výsledků otázky č. 8 dotazníkového šetření